

Saimaan ammattikorkeakoulu
Liiketalous Lappeenranta
Tradenomi
Yritysten ja taloushallinnon juridiikka

Sirpa Sandberg

TESTAMENTTI, LAKIOSAVAADE JA LESKEN SUOJA

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

Sirpa Sandberg

Testamentti, lakiosavaade ja leskensuoja, 62 sivua

Saimaan ammattikorkeakoulu, Lappeenranta

Liiketalouden yksikkö, liiketalouden koulutusohjelma

Yritysten ja taloushallinnon juridiikka

Ohjaaja: yliopettaja Marjut Heikkilä

Opinnäytetyön aihe löytyi kirjoittajan omakohtaisista kokemuksista ja omasta kiinnostuksesta perintöoikeuteen. Työssä käydään läpi lesken asema, ja mikä siihen vaikuttaa. Lisäksi työssä tarkastellaan lähinnä rintaperillisen asemaa, sen sijaan testamentin saaja jää hiukan vähemmälle huomiolle. Opinnäytetyön alussa käydään läpi testamentti, sen historia sekä erilaiset muodot ja käyttötarkoitukset. Työssä tutkitaan ainoastaan Suomen perintöasioita ja lainsäädäntöä, perintö ulkomailta tai ulkomailla voisi vaatia toisen opinnäytetyön.

Tutkimusmenetelmänä tässä työssä on käytetty kvalitatiivista tutkimusta, jota tuki hyvin pieni empiirinen tutkimus haastattelun muodossa. Työ toteutettiin keräämällä aineistoa aiheeseen liittyvistä kirjoista ja sähköisistä lähteistä. Tekstikappaleiden tukena käytettiin lainsäädäntöä ja oikeustapauksia.

Työn tekeminen oli erittäin haastavaa Suomen lainsäädännön vaikealukuisuuden vuoksi. Lainsäädäntö ja varsinkin perintökaari jättää monia asioita tulkinanvaraiseksi. Asiantuntijahaastattelu ei auttanut mainittavasti asioita hahmottamaan, koska taitavimmatkaan asiantuntijat eivät aina ymmärrä lakia tai lain tulkinta on henkilön oma tulkinta. Asianajajien asenne vaikuttaa useasti olevan melko alentuva heidän palvelujaan tarvitsevalle. Tämä lisännee osaltaan jo ennestäänkin vaikeiden asioiden selvittelyä. Pesänjakajat ovat kuitenkin hyvin ammattitaitoista joukkoa ja joskus he voivat joutua toimimaan jopa psykologeina.

Suomessa perintöasioista riidellään paljon, mutta harvoin riidat viedään oikeusprosessiin asti. Riitojen lähteinä toimivat usein arvostamisongelmat, ennakkoperinnön ja suosiolahjan huomioonottaminen, lakiosan laskeminen ja eloonjääneen puolison asema. Monen riidan takana voi olla vaikkapa lapsuuden trauma tai tunnepatouma, joka sitten puretaan pesänosakkaisiin tai pesänjakajaan. Perintöriidat voivatkin siksi venyä monien vuosien mittaisiksi oikeusprosesseiksi, joissa ei valitettavasti usein voita muut kuin asianajajat. Vaikka testamentti selkeyttäisi paljon niin perivien kuin pesänjakajienkin tehtävää, se puuttuu vielä nykypäivänä hyvin monesta kuolinpesästä.

Kun suomalaisilla on näinä päivinä omaisuutta enemmän kuin koskaan ja kun perhesuhteet ovat hyvin monimutkaisia, voidaankin olettaa, että uusperheet tulevat aiheuttamaan vielä paljon perimisongelmia ja niiden mukana tulevat perintöriidat tietysti lisääntymään.

Asiasanat: leskensuoja, testamentti, lakiosa, perintöoikeudellinen vaikutus

ABSTRACT

Sirpa Sandberg

Widow's legal protection according to heritors portion and a will, 62 pages

Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta

Degree Programme in Business Administration

Business Law, Thesis 2011

Instructor: Ms. Marjut Heikkilä, Principal Lecturer

The title of the study came from my own life and my interest of legacy law. The study observes widow's legal protection and how estate of a deceased accomplishes it. In the beginning study goes thru the history of testament and its different form's and intended use. This study observes only Finnish bequest and law, if bequest comes from abroad, it could need a new study.

This studies study method operate qualitative explore with very small empiric part when I was interview one solicitor in Imatra. The study was executes gather around material at the books and at the Internet. As a support of the text I used Finnish law and case in laws.

To do the study was hard, because Finnish law is very difficult to read and difficult to understand. The Finnish legacy law leaves many things open to interpretation. When I interviewed the attorney, were his answers his own interpretation of the law. This is possible because the Finnish law doesn't directly say how these legacy things must be done. Also the attorney's attitude was quit condescending to the client. This attitude makes this even more difficult to solve very messy legacy problems. Therefore the executor or administrator has to be much trained and in many cases, even psychologist.

In Finland, people quarrel much about legacy and about inherited portions, but hardly ever these quarrels goes to district court. The reason about quarrel is in many cases the value of the property, preheritance or pet gift and should these take consider, how to calculate the inherited portion and how about the widow and widow's station. These quarrels can take many, many years in different courts and the attorneys are the only one that gets rich. The testament is the only way to solve these quarrels and make the deceased's orders or wishes to realization.

Nowadays Finnish people are richer than ever and they have much property even in abroad. So in future we can see much legacy quarrels, because the modern family is nowadays a blended family. It will cause much complicated opinion differences and family quarrels about distribution of an estate.

Keywords: widow's legal protection, testament, inherited portion, legacy law

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
1.1 Aihe ja rajaus	7
1.2 Tutkimusmenetelmät	7
2 LESKENSUOJA	8
2.1 Vähimmäissuoja	9
2.2 Enimmäissuoja	10
3 TESTAMENTTI	11
3.1 Testamentin historia	11
3.2 Yleistä testamentista	14
3.3 Jäävit todistajat	15
3.4 Kuka voi tehdä testamentin?	15
3.5 Kenen hyväksi voidaan testamentti tehdä?	16
3.6 Testamentin suunnitteleminen	16
3.7 Testamenttityypit	17
3.8. Avopuoliso	18
3.9 Samaa sukupuolta olevien parisuhteet	18
3.10 Testamentattavat oikeudet	19
3.10.1 Omistusoikeus	19
3.10.2 Täysi omistusoikeus	20
3.10.3 Rajoitettu omistusoikeus	20
3.11 Käyttöoikeus	21
3.12 Hallintaoikeus	21
3.13 Vallintaoikeus	23
3.14 Hätätilestamentti	23
4 MUITA KUOLEMANVARAISJÄRJESTELYJÄ	23
4.1 Syytinki	24
4.2 Kuolemanvaraiskauppa	25
4.3 Lahja	25
4.4 Suosiolahja	26
4.5 Ennakkoperintö	27
5 TESTAMENTIN TIEDOKSIANTAMINEN	28
Testamentin hyväksyminen ja moite	28
6 PERUNKIRJOITUS	29
6.1 Perunkirjoitusvelvolliset	29
6.2 Valmistelevat toimet	30
6.3 Perukirjan sisältö	31
6.4 Omaisuuden arvostus	31
7 LAKIOSA	32
7.1 Suhteellinen lakiosa	33
7.2 Arvomääräinen lakiosa	34
7.3 Esinekohtainen lakiosa	34
7.4 Lakiosajäämistö (reaalijäämistö)	35
7.5 Lakiosa ja tasinkoprivilegi	36
7.6 Laskennalliset lisäykset	36

7.7 Lakiosailmoitus	38
8 PESÄNSELVITYS.....	39
8.1 Pesänselvityshallinnon tehtävät kuolinpesässä	39
8.2 Juokseva hallinto	39
8.3 Omaisuuden hallinta	40
8.4 Pesän selvittäminen.....	42
8.5 Julkinen haaste.....	42
8.6 Varojen selvitys.....	43
8.7 Muita pesänselvitykseen kuuluvia tehtäviä	43
8.8 Tilitykset.....	44
9 OSITUS	46
Osituksen sovittelu.....	47
10 PERINNÖNJAKO.....	48
10.1 Yhteisen omaisuuden jako.....	49
10.2 Tasinkojako	50
11 PESÄNJAKAJA.....	50
11.1 Kelpoisuusvaatimukset	50
11.2 Tehtävät ja toimivalta.....	51
11.3 Pesänjakajan vastuu, jaon moiteaika ja pätemättömyys.....	51
11.4 Palkkio	52
11.5 Vahingonkorvausvelvollisuus.....	52
12 POHDINTA	53
KAAVAT.....	57
LÄHTEET	58

LIITE

Liite1 Asiantuntijan haastattelun kysymykset	61
--	----

1 JOHDANTO

1.1 Aihe ja rajaus

Työn aihe lähti omakohtaisista kokemuksista ja kiinnostuksesta perintöasioihin oikeudellisesti. Haluan työssäni pohtia, mikä on lesken asema suhteessa rinta-perillisiin tai vaikkapa testamentin saajaan. Etsin työssäni vastauksia kysymyksiin: Missä tilanteissa puolisoiden välistä testamenttia ei oteta huomioon lainkaan? Onko lesken asumissuoja vahva silloinkin, kun puolisoilla on avioehto? Miten avopuolisoiden lakimuutos vaikuttaa varallisuudenjakoon ja miten se on muuten ehtinyt vaikuttaa? Mitkä ovat ne tilanteet, joissa perillisten lakiosavaatimus menee lesken asumisoikeuden edelle? Onko perintöriitoja mahdollista ratkaista niin, että kaikki osapuolet ovat tyytyväisiä? Esiintyykö perintöasioissa kuinka paljon rikollisuutta?

Suomen perintö- ja testamenttilainsäädäntö on nykyään erittäin vaikeaselkoinen, jopa niin vaikea että sanotaan, ettei yksikään lakimies sitä täysin hallitse. Laki on monimutkainen ja pirstaleinen, mikä johtuu maamme lainsäädäntöä vaivanneesta teoreettisuudesta.

Lakimääräinen perimysjärjestyskään ei ole yksinkertainen asia, etenkin nykyään, kun erilaiset uusioperheet ovat yleistyneet. Perintöön vaikuttava avioliittolain omaisuusjärjestelmä tekee perimysjärjestyksen vieläkin monimutkaisemmaksi, siinä laintulkinta ei ole selvä, eivätkä sitä siis lakimiehetkään kaikilta osiltaan hallitse.

1.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmänä toimi hyvin pitkälle kvalitatiivinen tutkimus. Laajaa kvalitatiivista tutkimusta tuki hyvin pieni empiirinen osuus, asiantuntijan haastattelu. Empiirisen tutkimuksen teki miltei mahdottomaksi se, että hyvin harva asianajaja, johon otin asian tiimoilta yhteyttä, vaivautui vastaamaan edes sähköpostiin. Lopulta vain yksi asianajaja suostui haastatteluun. Tämän vuoksi työ oli tehtävä lähes kokonaan kvalitatiivisena, tosin työtä tukivat lainsäädäntö ja oikeustapa-ukset.

2 LESKENSUOJA

Perintökaaren kolmannessa luvussa säädetään eloonjääneen puolison (lesken) oikeuksista. Lähtökohtana on, että leski saa pitää kuolleen puolison jäämistön jakamattomana hallinnassaan, jollei rintaperillisten jakovaatimuksesta tai perittävän tekemästä testamentista muuta johdu. Rintaperillisten jakovaade ei kuitenkaan estä leskeä pitämästä jakamattomana hallinnassaan puolisoiden yhteisenä kotina käytetyn asunnon tavanmukaisine asuntoirtaimistoineen. (PK 3:1, 1a, 40/1965.)

Lesken vähimmäis- ja enimmäissuoja

Leskensuojapykälä on säädetty eri aikoina, lisäksi niitä on liitetty eri lakeihin, joten niiden löytäminen voi olla työlästä. Kyseiset pykälät ovat seuraavat:

- Perintökaaren luku 3 1a §:n 1 momentti siis kertoo, että koko pesä jää lesken hallintaan, elleivät perilliset tai testamentinsaajat vaadi osuuksiin.
- Avioliittolain 103 a §:n nojalla leski saa ottaa vähäisestä pesästä omistusoikeudella tarpeellista asuntoirtaimistoa, työvälineitä ja muita elinkeinonsa jatkamiseksi tarpeellista irtainta tavaraa, syrjäyttäen perillisten oikeudet.
- Perintökaaren luku 8 2 §:n mukaan leski voi saada omistusoikeudella pesästä avustuksen kohtuullista toimeentuloa varten. Avustus voi olla joko rahaa tai muuta omaisuutta. Nykyiset eläkelait ovat kuitenkin vähentäneet pykälän merkitystä.
- Perintökaaren 3 luku 1a §:n 2 momentin mukaan leski saa pitää hallintaoikeudella puolisoiden yhteisenä kotina käytetyn asunnon tavanmukaisine irtaimistoineen jakamattomana hallinnassaan, jollei hänellä itsellään ole asunnoksi sopivaa tai huoneistoa. Tässä kohdin sana ”jakamattomana” johtaa monesti harhaan, koska jako voidaan toki tehdä, mutta hallinta jää leskelle. (Norri 2010, 441 – 444.)

Jos perittävä oli naimisissa, eikä hänellä ollut rintaperillisiä, menee jäämistö kokonaisuudessaan eloonjääneelle puolisolle. Jatkossa leskensuojasta puhuttaessa, tarkoitan näitä lakeja.

2.1 Vähimmäissuoja

Kuten sanottu, asunto leskellä on oikeus saada hallintaansa, jos leskelle ei sisälly omaisuuden osituksessa tai erottelussa osoitettuun osuuteen kodiksi sopivaa asuntoa tavanmukaisine irtaimistoineen (mm. huonekalut, liinavaatteet ja astiat). Tätä suojaa kutsutaan lesken vähimmäissuojaksi. Vähimmäissuoja riippuu siitä, mitä omaisuutta kuuluu jäämistöön ja mitä lesken omaan varallisuuteen. (Aarnio & Kangas 1999, 67, 736 – 738; Perunkirjoitus.)

Jos puolisoitten yhteisenä kotina on ollut kuolleen puolison työsuhdeasunto, on hänen perheellään oikeus käyttää asuntoa kuolemantapauksen jälkeen vielä kolmen kuukauden ajan. (Aarnio & Kangas 1999, 738.)

Leski voi hallita asuntoa, vaikka hänellä ei olisi lainkaan avio-oikeutta perittävän omaisuuteen ja tämä oikeus menee rintaperillisten lakiosavaatimusten edelle, mutta jos pesä on hyvin velkainen, velkojen oikeudet ohittavat lesken asumisoikeuden ja asunto voidaan joutua realisoimaan velkojen maksuksi. Perilliset eivät siis voi vapaasti myydä lesken asuntoa, eikä lakkauttaa lesken hallintaoikeutta, sillä leskellä on elinikäinen oikeus pitää asunto jakamattomana hallussaan. Oikeus ei leskeltä poistu, vaikka hän solmisi uuden avioliiton. (Aarnio & Kangas 1999, 67, 736 – 743; Perunkirjoitus.)

Jos sekä jäämistöomaisuuteen että lesken omaisuuteen kuuluu asunto, on harkittava sitä, onko lesken omaisuuteen kuuluva asunto hänen kodikseen sopiva, niin kuin laki edellyttää. Tätä mietittäessä voitaisiin käyttää seuraavia kriteerejä: asunnon koko, sijainti, mukavuus, ja asumistyyppi. Kodiksi sopivan asunnon kokoa on tarkasteltu lyhyesti lain esitöissä. Leski ei aina tarvitse yhtä suurta asuntoa kuin viimeinen yhteinen koti on ollut, ja pystyykö tämä suoriutumaan yhtä suuren asunnon kustannuksista. Lähtökohtana on kuitenkin pidettävä sitä, että kodiksi sopivassa asunnossa tulisi olla yhtä monta huonetta, kuin yhteisessä kodissakin, jollei katsota lesken tulevan hyvin toimeen pienemmässä asun-

nossa. Toisin sanoen, leskelle jäävän asunnon on oltava kaikki asianhaarat huomioon ottaen kohtuudella sovelias lesken asumistarpeen tyydyttämiseen. (Aarnio & Kangas 1999, 739 – 740.)

Jos lesken omaan omaisuuteen kuuluu kodiksi sopiva asunto, hän menettää asunnon osalta vähimmäissuojan, vaikka hänen omistamansa asunto olisi pienempi kuin yhteinen koti, edellytyksenä on kuitenkin se, että lesken asumistaso ei saa olennaisesti muuttua. (Aarnio & Kangas 1999, 740.)

Jos lesken omaisuuteen kuuluva asunto sijaitsee toisella paikkakunnalla, tulisi asiaa harkittaessa ottaa huomioon lesken työpaikka, sosiaaliset suhteet, palvelujen saatavuus, lesken ikä, terveydentila ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Asunnon varustelutason tulisi myös mukavuustasoltaan vastata puolisoiden yhteistä kotia. (Aarnio & Kangas 1999, 740.)

Mikäli leski omistaa esimerkiksi osakehuoneiston ja puolisoiden yhteisenä kotina on ollut omakotitalo, ei voida itsestään selvänä olettaa, että osakehuoneisto soveltuu lesken kodiksi. Osakehuoneisto hissittömän kerrostalon ylimmässä kerroksessa ei soveltuisi iäkkään lesken kodiksi. (Aarnio & Kangas 1999, 741.)

Kuten huomataan, kriteerit on jätetty melko väljiksi ja ohjeellisiksi. Jos lesken asunnon sopivuudesta syntyy riitaa, asian ratkaisee pesänjakaja. Pesänjakaja voikin tapauskohtaisesti harkita lesken kodiksi parhaiten sopivan asunnon, pitäen kuitenkin mielessään, ettei perittävän kuolema saa heikentää lesken asumistasoa. (Aarnio & Kangas 1999, 741.)

2.2 Enimmäissuoja

Perintökaaren luvun 3 mukaan eloonjäänyt puoliso saa siis pitää kuolleen puolison koko jäämistön jakamattomana hallussaan, jollei perittävän testamentista muuta johdu tai rintaperillinen vaadi jakoa. Tätä suojaa nimitetään lesken enimmäissuojaksi ja se on laajin mahdollinen suoja, jonka leski voi saada perintökaaren nojalla. Lesken oikeus voi kohdistua myös vain jäämistön säästöön. Velkoja ei kuitenkaan voida jättää maksamatta vedoten lesken oikeuteen hallita jäämistöä, sillä ylivelkainen pesä ei voi olla lesken hallintaoikeuden reaalin kohde. (Aarnio & Kangas 1999, 736 – 737; PK:3.)

Leski saa suojaa ensiksi kuolleen puolison tekemän testamentin nojalla kahdessa tilanteessa:

- kuolleella ei ole rintaperillisiä tai ensiksi kuollut on testamentannut omaisuutensa jollekulle muulle kuin eloonjääneelle puolisolle.
- tai jos ensiksi kuolleella on rintaperillisiä tai tämän jälkeläisiä ja ensiksi kuollut on testamentannut omaisuutensa jollekulle muulle kuin eloonjääneelle puolisolle. (Aarnio & Kangas 1999, 65 – 66.)

Lesken hallintaoikeus ei siis ole ehdoton, rintaperillisillä on oikeus vaatia perinnönjakoa jo lesken eläessä. Jokainen osakas voi vaatia jakoa itsenäisesti, myös testamentin saajalla on tähän oikeus. Jakovaatimus voi johtaa myös siihen, että lesken enimmäissuoja lakkaa, jolloin leski voi vedota vähimmäissuojaansa (Aarnio & Kangas 1999, 67, 737.)

3 TESTAMENTTI

3.1 Testamentin historia

Testamentin laatimisen alkuperäisenä syynä oli estää omaisuuden pilkkominen, olihan suvun asema yhteiskunnassa täysin riippuvainen varallisuudesta. Jos omaisuutta jouduttiin jakamaan useamman saajan kesken, se heikensi suvun yhteiskunnallista asemaa. Testamentilla voitiin ehkäistä tämä seuraamus. Perijä siirsi siis seuraajalleen paitsi rahaa, myös merkittävän valta-aseman yhteiskunnassa. (Aarnio & Kangas 2008, 2.)

Maailman vanhin säilynyt testamentti on vuodelta 2061 ennen ajanlaskun alkua, egyptiläisen faarao Kefrenin (Khafre) pojan Nek´uren jälkisäädös, joka oli kirjoitettu hautakammion seiniin. Nek´ure testamenttasi omaisuutensa, joka käsitti muun muassa 14 kaupunkia ja kaksi maatilaa, vaimolleen, eräälle toiselle naiselle ja kolmelle lapselleen. (Aarnio & Kangas 2008, 2.)

Testamentit olivat alkujaan latinankielisiä ja alkoivat aina sanoilla: *"In nomine patris et filii et spiritus sancti, amen"* (Isän ja pojan ja pyhän hengen nimeen, amen), ja jatkui, *"licet debilis corpore, sanus tamen mente.."* (täysissä sielun ja ruumiin voimissa). Koska testamentin tekijä oli usein papistoa, testamentti jatkui sanoin: *"Kaikki omaisuus on tullut omistajalleen Jumalan armosta, sen vuoksi se kokonaan (tai osittain) testamentataan (lahjoitetaan) kirkolle tai luostarille"*. (Aarnio & Kangas 2008, 7.)

Testamentti on kehittynyt paljon kuolemanvaraislahjasta, jolla kirkko kartutti omaisuuttaan. Osoittaakseen hurskautta kuolinvuoteella makaava saattoi lahjoittaa juuri ennen kuolemaansa omaisuuttaan kirkolle. Jos perittävä jätti kaiken omaisuutensa harkitsemattomuuttaan kirkolle, jäivät hänen perillisensä ilman yksityisomaisuuden antamaa suojaa, melko kohtalokkain seurauksin, olihan silloinen toimeentulo riippuvainen omistuksen määrästä. (Aarnio & Kangas, 1999, 430; Aarnio & Kangas 2008, 5.)

Vuonna 1171 Paavi Aleksanteri III määräsi antamassaan bullassa, että kukaan ei saanut lahjoittaa sielunsa autuudeksi kirkolle enempää kuin yhden perillisen osan. Runollinen määräys kuului: *"Se jolla on yksi poika, tehkään Kristuksesta toisen ja se jolla on kaksi poikaa, tehkään Kristuksesta kolmannen"*. (Aarnio & Kangas 2008, 5.)

Kirkko pyrki siis rajoittamaan sille tehtyjä harkitsemattomia lahjoituksia ja määräsi, että perillisille on jätävä lakiosa, *Porto Legitima*. Jollei lahjoittajalla ollut rintaperillisiä, hän saattoi lahjoittaa koko omaisuutensa kirkolle. Kun kirkko, milloin lahjoituksen sai, piti sitten tiukasti kiinni siitä ja julisti, että kuolemanvaraislahja on peruuttamaton tahdonilmaisuu (ultima voluntas), jota ei myöhemmällä testamentilla voinut muuttaa. (Aarnio & Kangas 2008, 5.)

Tanska oli ensimmäinen maa Pohjoismaista, jonka historiasta löytyvät ensimmäiset testamenttia koskevat määräykset, ja ne sijoittuvat 1100-luvun loppupuolelle. (Aarnio & Kangas 2008, 7.)

Suomen vanhin säilynyt testamentti on Piispa Benediktin testamentti vuodelta 1287. Seuraavan vuosisadan testamenteissa omaisuutta määrättiin annetta-

vaksi Turun tuomiokirkolle ja Naantalin luostarille. Vanhimmat testamentit olivatkin aateliston ja papiston tekemiä testamentteja. Vasta 1400-luvulla testamentti yleistyi varakkaamman porvariston ja tilanomistajien keskuudessa, silloin myös testamenttien kieli vaihtui latinasta ruotsiksi. Testamenttien yleistyminen johti siihen, että 1686 laadittiin testamenttisääntö, jota olivat laatimassa valtakunnan oppineimmat ja kokeneimmat miehet. Testamenttisääntöä uudistettiin 1734, mutta se perustui hyvin pitkälti aikaisempaan sääntöön. Tämän uudistuksen jälkeen testamentti vakiintui kuolemanvaraisena oikeustoimena niin Ruotsissa kuin Suomessakin. Jo vuoden 1686 testamenttisäännöissä tunnetaan rintaperillisten suoja, jonka mukaan perittävä ei saanut lainkaan määrätä tietystä osasta omaisuuttaan testamentilla. (Aarnio & Kangas 2008, 8 - 9.)

Maalais- ja kaupunkioikeudet erosivat jo nimiensäkin puolesta, mutta niillä oli myös omat eroavaisuudet oikeudellisesti. Suvussa maalla vuosikymmeniä ollutta perimysmaata ei saanut joutua suvun ulkopuolelle mikä varmistettiin sillä, että perimysmaata ei saanut testamentata lainkaan. (Aarnio & Kangas 1999, 509; Aarnio & Kangas 2008, 10.)

Kaupunkioikeus tunsikin jo varhain lakiosasäännöksiä, jotka syntyivät porvariston ja ammattiryhmien tarpeesta. Kaupunkioikeuden mukaan myös perittyä maata saattoi testamentata, mutta perittävä sai määrätä vain yhdestä kuudesosasta omaisuudestaan, mikäli hänellä oli rintaperillisiä. Vuoden 1762 asetuksella laajennettiin testamenttausvaltaa siten, että perittävä saattoi testamentata omilla ansiotuloillaan ostamaansa kiinteää omaisuuttaan (ansiomaata tai irtainta omaisuutta), mikäli hänellä ei ollut rintaperillistä. (Aarnio & Kangas 1999, 509; Aarnio & Kangas 2008,10.)

Maalais- ja kaupunkioikeudet tunnettiin vielä vuoteen 1951 asti. Vuonna 1966 voimaan tulleella perintökaarella entiset säännöt kumottiin ja sisällytettiin perintökaaren lukuihin. Vuonna 1990 kumottiin testamentin valvontaa koskevat säännökset ja täsmennettiin eräitä muutoksen vaatimia säännöksiä. Vuonna 2002 siirryttiin arvomääräiseen lakiosajärjestelmään, joka mahdollistaa testamentin saajan aina maksamaan lakiosan(t) rahana, vaikkei mainintaa asiasta olisikaan testamentissa. (Aarnio & Kangas 2008,11.)

3.2 Yleistä testamentista

Yleensä suomalainen tekee testamentin vasta kuoleman lähestyessä. Korkein oikeus ja sen antamat tuomiot vilisevät mitä erilaisimpia testamentin muotovirheistä johtuvia perintöriitoja, onpa joku testamentin tekijä jättänyt testamentin allekirjoittamattakin sen pelossa, että sillä jotenkin vauhdittaisi kuolemaansa. Testamentti tulisiikin tehdä ajoissa, ajatuksella ja mieluiten asiantuntijan kanssa. Testamenttihan on kyseessä olevan henkilön viimeinen tahto ja määräys siitä, miten hänen omaisuutensa kanssa tulee menetellä hänen kuolemansa jälkeen. (Norri Perintö ja testamentti, 1994, 76 – 77.)

Testamenttia koskee muutama oikeussääntö:

Tekijälle testamentti on yksityisasiasia. Sitä ei tarvitse henkilön vielä eläessä saattaa kenenkään tietoon, ellei halua. Tekijä voi halutessaan antaa sen myös testamentinsaajalle säilytettäväksi.

- Tekijän viimeinen tahto on aina voimassa, ja sitä voidaan muuttaa tai jopa peruuttaa.
- Testamentti on tehtävä itse, tässä ei valtakirjaa voi käyttää.
- Testamentti ja sen vaikutukset tulevat voimaan tekijän kuolinhetkellä. Testamentti voi koskea vain sitä omaisuutta, jota tekijällä on kuolinhetkellään.
- Testamenttivapautta rajoittaa rintaperillisten lakiosa. Lakiosaa on kuitenkin nimenomaisesti vaadittava.
- Testamentti tehdään tarkoin määrätyin menettelytavoin, muutoin se ei ole pätevä. Testamentin voi kuitenkin peruuttaa haluamallaan tavalla, siihen ei ole säädetty pakollisia menettelytapoja.
- Testamentin todistajina ei voi toimia kuka tahansa. (Norri 1994,76 – 77.)

Testamentti ei siis ole lopullinen, eikä kiveen kirjoitettu. Testamenttia voi ja tuleeikin päivittää aina elämäntilanteen muuttuessa.

3.3 Jäävit todistajat

Testamentissa tulee olla kaksi todistajaa. Tehtävästä on ymmärrettävistä syistä rajattu pois seuraavat henkilöt:

- alle 15-vuotias
- sieluntoiminnanhäiriöinen (alentunut ymmärrys)
- päihtynyt
- puoliso
- lähisukulaiset (joihin luetaan: isoisä, isoäiti, äidinisä, äidinäiti, isä, äiti, Otto-isä, ottoäiti, veli, sisar, lapsi, lapsenlapsi ja ottolapsi).
- langot (joihin luetaan: äitipuoli, isäpuoli, isoäitipuoli, isoisäpuoli, lapsipuoli, lapsenlapsipuoli, anoppi, appi, miniä, vävy, miehen veli tai sisar, vaimon veli tai sisar). (Norri 1994, 88 – 89.)

Testamentin todistajia voidaan joskus joutua kuulemaan ja siksi on tärkeää, ettei todistajalla ole esimerkiksi eturistiriitaa.

3.4 Kuka voi tehdä testamentin?

Testamentin voi tehdä 18 vuotta täyttänyt henkilö, tätä nuoremman henkilön tulisi olla tai olla ollut naimisissa. Nuorempi henkilö voi tehdä keskinäisen testamentin puolisonsa kanssa. Omalla työllään omaisuutensa ansainnut 15-vuotias voi tehdä omaisuudestaan testamentin. (Norri 1994, 78.)

Testamentintekijän tulee olla riittävän tervejärkinen, jotta testamentti olisi pätevä. Mielisairas, tylsämielinen tai muu sieluntoiminnan häiriötä sairastava henkilö ei voi tehdä testamenttia alentuneen ymmärryksensä vuoksi. (Norri 1994, 78.)

Testamenttiriidoissa vedotaan usein testamentintekijän mielentilaan ja esitellään lääkärintodistuksia, mutta usein asioita ei ratkaista lääketieteen perusteella, vaan yleiseen elämänkokemukseen nojautuen. Testamentti itse onkin yleensä tärkein todistuskappale tekijänsä mielentilasta lähinnä sen vuoksi, että se saattaa sisältää määräyksiä, joita tekijä itse ei luultavammin ole tehnyt, vaan hänet on niihin kehoitettu tai jopa painostettu. (Norri 1994, 78.)

Testamenttikelpoisuutta ei siis mitata samoilla mitta-asteikoilla kuin muiden oikeustoimien tekemistä. Jopa vaikeasti mielisairas voi valoisana hetkenään olla hyvinkin testamenttikelpoinen eli hänellä on silloin riittävä arvostelukyky siitä, miten hänen omaisuutensa suhteen on hänen kuoleman jälkeen meneteltävä. (Norri 1994, 78.)

3.5 Kenen hyväksi voidaan testamentti tehdä?

Testamentissa voidaan määrätä perinnön ensisijainen ja toissijainen saaja. Ensisijaisena saajana voi olla vain henkilö, joka elää tekijän kuolinhetkellä tai on sitä ennen siitetty ja syntyy sittemmin elävänä. Testamentti voidaan toki tehdä myös jollekin yhteisölle tai yhdistykselle, esimerkiksi Punaiselle Ristille tai muulle perittävälle tärkeälle taholle. Toissijaisena saajana voi olla elävä henkilö, mutta myös tekijän kuoleman jälkeen syntyvät lapset. Tässä tapauksessa omaisuus, täysin omistusoikeuksin lankeaa heille vasta edellisen saajan kuoltua. (Norri 1994, 80.)

3.6 Testamentin suunnitteleminen

Jotta testamenttiriitoja ei tarvitsisi puida monissa tuomioistuimissa, olisi sen tekemisessä oltava huolellinen ja käytettävä tarvittaessa asiantuntija-apua. Testamenttia ei tulisikaan tehdä vanhaa jäljentämällä, koska testamentti ei silloin ota tarpeeksi huomioon eri tapauksien erityisvaatimuksia. Jos halutaan, että testamentti täyttäisi tarkoituksensa, olisi kiinnitettävä tarpeeksi huomiota tilanteisiin, mahdollisiin erityisolosuhteisiin ja erilaisiin vaihtoehtoihin. (Norri 1994, 82.)

Testamentin laadinnassa olisi hyvä tehdä luettelo tekijän omaisuudesta ja sukupuu. Omaisuusluettelosta käyvät sitten selville puolisoitten omaisuudet, nykyisen avioliittolain mukaanhan puolisoitten kaikki omaisuus ei välttämättä ole yhteistä vaan sen, jonka se on. Luettelosta käy siten selville myös se, mitä voidaan testamentata, lisäksi on otettava huomioon mahdollinen avioehto. (Norri 1994, 82.)

3.7 Testamenttityypit

Käytäntö on Suomessa synnyttänyt erilaisia testamenttityyppejä, vaikka Suomen laki ei tunne minkäänlaisia säädöksiä siitä, minkälaista tyyppiä tulisi käyttää milloinkin. (Norri 1994, 83 – 84.)

Puolisoiden keskinäinen testamentti on tyypeistä yleisin, ja sitä voivat käyttää myös avoliittolaiset ja muut yhdessä asuvat. Keskinäisen testamentin keskeinen tehtävä on turvata eloonjääneen puolison asemaa, eikä leskeä sen vuoksi voida kokonaan sulkea pois edunsaajien joukosta. (Norri 1994, 83 – 84.)

Kuten edellä on mainittu, leskenasemasta säädetään perintökaaren kolmannessa luvussa. Keskinäisen testamentin vastakohtana voidaan pitää yhden henkilön testamenttia, jonka voi tehdä yksinäinen, mutta myös puoliso voi tehdä tämän yksin, jollei hän halua tehdä testamenttia puolisonsa kanssa. Testamentilla voidaan saajalle antaa, käyttö-, hallinta- (vallinta-) tai omistusoikeus, ja näillä kaikilla on oma testamenttityypinsä. (Norri 1994, 83 – 84.)

Testamentilla voidaan antaa myös koko omaisuus tai osa siitä, tätä kutsutaan yleistestamentiksi. Erityistestamentilla taas voi antaa jonkin tietyn omaisuuden osan, esimerkiksi esineen, määräsunnan rahaa tai vaikkapa asunto-osakkeen. (Norri 1994, 83 – 84.)

Testamenttityyppi valikoituu siis saajan tarpeiden, tekijän henkilökohtaisten ratkaisujen perusteella tai pelkästään verotusnäkökohtien perusteella. Omistusoikeustestamentti tuo saajalleen täyden perintöveronseuraamuksen, mutta asumis-, käyttö- ja hallintaoikeudet ovat verovapaata perintöverotuksellisesti. (Norri 1994, 83 – 84.)

3.8. Avopuoliso

Avopuolisoilla ei ole perintöoikeutta ensiksi kuolleen puolison jälkeen, eikä myöskään lesken vähimmäissuojaa asunnon suhteen, ja tämän vuoksi ainoa tapa turvata avopuolison oikeus jäämistöön on laatia testamentti tämän hyväksi. (Perunkirjoitus.)

Jolleivät puoliset ole aikaisemmin olleet naimisissa tai heillä ei ole yhteistä lasta, he maksavat perintöveroa ankarimman mukaan eli toisen veroluokan mukaan. Avopuolisot voivat kuitenkin tehdä keskinäisen käyttöoikeustestamentin, jolla turvaavat asemaansa ja voivat tehdä sen verovapaasti. (Aarnio & Kangas 1999, 70.)

1.4.2011 tuli Suomessa voimaan laki (26/2011 laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta), joka antaa pesänjakajalle mahdollisuuden antaa avopuolisolle harkinnanvaraista avustusta/hyvitystä puolisolle, joka on työllään tai maksamalla osuutensa lisännyt puolisoitten yhteistä omaisuutta. (Finlex.)

Lisäksi tehtiin perintökaaren kahdeksanteen lukuun muutos. Muutos toi tullessaan mahdollisuuden antaa jäämistöstä avopuolisolle avustuksena rahaa, muuta omaisuutta tai jopa käyttöoikeus omaisuuteen, mikäli avopuolison kuolema aiheuttaa avolesken talouden merkittävän heikentymisen. (Finlex.)

3.9 Samaa sukupuolta olevien parisuhteet

Suomessa oikeusministeriön työryhmä antoi 1999 ehdotuksen, jonka mukaan samaa sukupuolta olevat henkilöt voivat rekisteröidä (virallistaa) parisuhteensa ja tähän parisuhteeseen sovellettaisiin samoja säännöksiä kuin avioliiton solmineisiin henkilöihin. Jos siis rekisteröity parisuhde purkautuu kuoleman johdosta, eloonjäänyt puoliso saa lesken aseman (PK 3.) Rekisteröimätön parisuhde taas rinnastetaan avioliittoon, joten kumppaneiden tulisi laatia toistensa hyväksi keskinäinen testamentti puolison kuoleman varalta. (Aarno & Kangas 1999, 71; PK:3.)

Kansanedustaja Oras Tynkkynen aloitti eduskunnassa nimien keräämisen avioliittolain muuttamista ajavasta lakialoitteesta. Aloitteen mukaan myös samaa sukupuolta olevat voisivat mennä siviilivihkimisellä naimisiin. Avioliitto antaisi pareille adoptio-oikeuden ja he voisivat ottaa yhteisen sukunimen. Aloitteen ovat jo allekirjoittaneet ministerit Alexander Stubb, Jutta Urpilainen, Paavo Arhinmäki ja Stefan Wallin. Kuudesta hallituspuolueesta viisi tukee aloitetta, myös enemmistö tavallisesta kansasta kannattaa tasa-arvoisempaa avioliittolakia. Lakialoite tasa-arvoisemmasta avioliittolaista jätettiin eduskunnan päätettäväksi 8.2.2012. (Uutisvuoksi; Eduskunta.)

3.10 Testamentattavat oikeudet

Testamentilla voidaan antaa saajalle erilaisia omistusoikeuksia. Seuraavassa käyn läpi eri oikeudet ja niiden vaikutukset.

3.10.1 Omistusoikeus

Tämä oikeus voi testamentissa olla joko täysi- tai rajoitettu omistusoikeus. Omistusoikeustestamentilla perijä siis siirtää täyden tai rajoitetun omistusoikeuden testamentin saajalle, mutta hän voi siirtää saajalle vain sellaiset oikeudet, jotka hänellä itsellään on ollut. (Aarno & Kangas 2008, 586.)

Perintökaaren 17: 2a §:n mukaan testamentinsaaja (leski) voi luopua omistusoikeudestaan, jollei hän ole jo ryhtynyt sellaisiin toimiin, että hänen katsotaan otaneen perintö vastaan. Leski voi myös aikanaan luopua omistusoikeudestaan ja pidättää itsellään vain käyttö-/hallintaoikeuden, jolloin verotuskohtelukin muuttuu sen mukaiseksi. (Suonio 2011; PK 17.)

3.10.2 Täysi omistusoikeus

Saaja voi vapaasti myydä ja lahjoittaa omaisuuttaan vastikkeellisesti tai vastikkeettomasti, hän voi myös testamentata saadun omaisuuden. Saaja määrää testamentilla saadusta kiinteästä tai irtaimesta omaisuudesta, ja saaja voi käyttää omaisuutta myös luottonsa vakuutena. (Aarnio & Kangas 2008, 572 – 604; Lakiopas.)

Saaja saa myös nauttia omaisuuden koron ja tuoton sekä käyttää sen parhaaksi katsomallaan tavalla. Näistä tuotoista ei tarvitse saajan tehdä tiliä kenellekään. Omistusoikeustestamentilla saadusta omaisuudesta on saajan kuitenkin maksettava perintövero, joka määräytyy omaisuuden suuruuden ja arvon perusteella. (Aarnio & Kangas 2008, 572 – 604; Lakiopas.)

3.10.3 Rajoitettu omistusoikeus

Rajoitettu omistusoikeustestamentti eroaa täydestä omistusoikeustestamentista selvimmin sillä, että testamentissa on omaisuudelle määrätty perättäisseuranto. Perättäisseuranto tarkoittaa sitä, että testamentissa on ensisijainen saaja ja toissijainen saaja. PK 3 luvun järjestelmä määrittää toissijaisiksi henkilöiksi vain seuraavat sukulaiset: ensiksi kuolleen isä, äiti, veli, sisar, velipuoli, sisarpuoli, veljen ja velipuolen jälkeläiset ja sisaren ja sisarpuolen jälkeläiset, mutta testamentissa voi toissijaiseen perillisen asemaan nostaa kenet tahansa. (Aarnio & Kangas 2008, 586 – 588; PK:3.)

Rajoitettua omistusoikeutta käytetään tavallisimmin puolisoiden tekemissä keskinäisissä testamenteissa siten, että ensin annetaan leskelle täysi omistusoikeus ja sitten lesken kuoltua sen saa toissijainen saaja, esimerkiksi rintaperillinen. (Aarnio & Kangas 2008, 586 – 588; PK:3.)

Ainoana rajoituksena tässä on se, että leski ei enää pysty testamentilla saatua omaisuutta itse testamenttaamaan eteenpäin. Toissijaismääräys ei silti rajoita ensisaajan oikeutta tehdä omaisuudesta vastikkeellisia oikeustoimia eli saaja voi siis luovuttaa ja pantata esimerkiksi testamentilla saatua kiinteää omaisuutta

ta. Hän saa myös käyttää omaisuuden tuoton ja korot ilman tilivelvollisuutta perillisille. Saaja voi myös solmia vuokrasopimuksia niin kiinteästä kuin irtaimesta-kin omaisuudesta. (Aarnio & Kangas 2008, 586 – 588; PK:3.)

Suurin syy rajoitetun omistusoikeustestamentin tekoon on monissa tapauksissa se, että lykätään perillisten oikeuden toteutumista vasta lesken kuoleman jälkeen ja turvataan näin lesken asemaa puolison kuoleman jälkeen. Näiden testamenttien ongelmana ovat usein tulkintavirheet tai –ongelmat. Testamenttiin tulisikin tarkkaan harkita sen sanamuodot ja selittää tarkoin rajoitukset ja oikeudet sekä niiden lakkaamisedot, jos niitä on. (Aarnio & Kangas 2008, 580 – 584.)

Perintökaaren 12 luvussa on pieni testamenttien tulkintaohje, mutta näissä piilee sovellusongelmia. Laintulkinnan lähtökohtana on aina sanamuoto. Jos sanamuoto on epäselvä, ratkaisua haetaan lain esitöiden avulla. (Aarnio & Kangas 2008, 580 – 584.)

Avopuolisoiden keskinäisen rajoitetun omistusoikeustestamenttiin oikeudet tulisi luetella vieläkin selvemmin ja yksityiskohtaisemmin kaikki oikeudet, niiden lakkaamiset ja muut ehdot. (Aarnio & Kangas 2008, 586.)

3.11 Käyttöoikeus

Nimensä mukaisesti perittävä testamenttaa jonkin osan omaisuudestaan, joka voisi olla esimerkiksi asunto-osake tai kiinteistö siten, että joillakin perillisillä (tai leskellä) on omaisuuteen elinikäinen tai rajoitetun ajan käyttöoikeus. Tässä tapauksessa perilliset eivät joudu maksamaan perintöveroa käyttöoikeudestaan. (Aarnio & Kangas 2008, 605.)

3.12 Hallintaoikeus

Leski saa siis testamentista huolimatta hallita koko jäämistöä jakamattomana, jollei rintaperillisten jakovaatimuksesta tai testamentista muuta johdu. Leski voi hallita jäämistöä jakamattomana avioliiton kestosta ja avio-oikeudesta riippumatta. Leskeä suojaa hallintaoikeus rajoitetummin kuin perintöoikeus. Hallinta-

oikeuden laajuus riippuu siitä, onko leskellä itsellään kodiksi sopivaa asuntoa ja irtaimistoa ja siitä onko testamentin saaja (muu kuin leski tai rintaperillinen) tai rintaperilliset esittäneet jakovaatimusta. Hallintaoikeus ei tee leskestä pesän osakasta, eikä se vaikuta perillisten tai testamentin saajan osakkuusasemaan. Lesken hallintaoikeus kestää yleensä lesken jäljellä olevan elinajan. Leski on ensiksi kuolleen puolison kuolinpesän osakas vain pesän osituksen toimittamiseen saakka, jos heillä oli tai edes toisella heistä oli avio-oikeus toistensa omaisuuteen. (Aarno & Kangas 1999, 346 – 347, 736 – 743; Norri 1994,123.)

Leski voi myös halutessaan luopua oikeudestaan hallita jäämistöä jakamattomana, nämä molemmat oikeudet perustuvat lakiin. Siitä, käyttääkö leski lakimääräistä oikeuttaan osittain tai kokonaan, on annettava selvitys perukirjaan. (Aarno & Kangas 1999, 559.)

Selvityksen sisällöstä ei verohallitus ole antanut ohjeita. Hallussaan olevaa jakamatonta jäämistöä leski saa käyttää ja nauttia siitä tulevan tulon ja tuoton (esimerkiksi korkotuoton). Hän saa myös vuokrata käyttöomaisuuden alaista omaisuutta, mutta hän ei saa luovuttaa omaisuutta, eikä pantata sitä omasta velastaan, ilman erityisiä perusteita. (Aarno & Kangas 1999, 559.)

Mikäli pesässä on lesken lisäksi muita osakkaita, leski ei kuitenkaan ole yksin oikeutettu käyttämään pesän pankkitilejä. (Perunkirjoitus.)

Hän ei luonnollisesti saa tehdä testamenttia jäämistöstä, johon hänen oikeutensa kohdistuu, ja hallintaoikeus lakkaa lesken kuoltua. (Aarno & Kangas 1999, 346.)

3.13 Vallintaoikeus

Testamentissaan perittävä voi määrätä tietylle omaisuudelleen ensisijaisen ja toissijaisen saajan. Ensisijainen perijä voi kyllä määrätä ja luovuttaa (mutta ei myydä, eikä pantata tai kiinnittää) testamentilla saatua omaisuutta. Eikä hän voi luonnollisesti sitä testamentata, koska ensisijaisen saajan kuoltua omaisuus siirtyy toissijaiselle perijälle. Kyseessä onkin tavallaan vain oikeus säilyttää omaisuutta seuraavalle perijälle. (Maanmittauslaitos, Testamentti.)

3.14 Hätätilatestamentti

On olemassa myös tilanteita joissa on tehtävä hätätilatestamentti. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi sellainen, että henkilö on sairauden tai muun pakottavan syyn vuoksi estynyt tekemään testamenttiaan laissa säädettyssä muodossa. Tästä syystä hän voi poikkeuksellisesti tehdä hätätilatestamentin suullisesti, kahden todistajan läsnä ollessa. Hän voi tehdä sen myös kirjallisesti ilman todistajia, mutta silloin se on kirjoitettava omakätisesti ja vahvistettava se omalla allekirjoituksella. (Biomedicum.)

Hätätilatestamentti on voimassa kolme kuukautta esteen poistuttua (esimerkiksi sairaudesta paraneminen), jolloin katsotaan, että tekijällä on ollut aikaa tehdä testamentti laissa vaaditussa muodossa. Hätätilatestamenttia tulkitaan suhteellisen ankarasti, siksi kyseessä olevan sairauden tulee olla äkkinäinen ja henkeä vakavasti uhkaava. (Biomedicum.)

4 MUITA KUOLEMANVARAISJÄRJESTELYJÄ

Elämän epävakaisuuden ja tulevaisuuden arvaamattomuuden varalle on kehittynyt varmoja tapoja järjestää muun muassa maatilän sukupolven vaihdos, näistä käytetään nimityksiä syytinkikauppa, kuolemanvaraiskauppa, lahja ja ennakkoperintö. Nämä järjestelyt eroavat testamentista niiden peruuttamattoman sitovuuden vuoksi. Testamentin voi aina muuttaa tai jopa peruuttaa, näitä ei. (Norri 2010, 235.)

Syytingillä ja kuolemanvaraiskaupalla järjestetään sama asia, mutta suurin ero on tilan hallinnassa. Kuolemanvaraiskaupassa hallinta jää myyjälle ja ostaja saa vain ne oikeudet, jotka kauppakirjassa on määritetty. Syytinkikaupassa tilan omistus siirretään kauppa tehtäessä ja myyjän (syytingille jäävän) edut ja oikeudet määrätään kauppakirjassa. Ihmisen luonteesta monesti riippuu, kumpi vaihtoehtoista valitaan, mutta molemmissa vaihtoehtoissa ehtoja voidaan sovelleta tarpeiden mukaan. (Norri 2010, 235.)

4.1 Syytinki

Syytinki on hyvin vanha tapa, jolla siirrettiin maatila sukupolvelta toiselle, juridisesti sitä kuitenkin pidettiin lahjana. Nykyään syytinki on pääasiallisesti kauppa, jossa myyntihintana ei niinkään ole raha, vaan turvatut eläkesuoritukset, jolloin siihen sisältyy erilaisia etuuksia. Tällaisia etuuksia ovat yleensä oikeus käyttää tiettyjä tilan huoneita asuntona tai jopa niinkin, että syytinkiläiselle rakennetaan oma huone tai erillinen rakennus. Etuisuuksiin saattaa myös kuulua oikeus saada tilalta suorituksia vaikkapa lämmön, valon, ruoan tai juoman muodossa. Myös kuukausittainen rahamäärä voi kuulua suorituksiin, lisäksi syytinkiin voi kuulua oikeus viljellä tiettyä kiinteistön aluetta tai oikeus puutarhapalstaan tai kasvimaahan. Syytingin periaatteena on siis a) omistusoikeuden siirto heti toiselle sukupolvelle ja b) turvata edut luopujalle tämän elinajaksi. Jotta lesken asema suojattaisiin, tulisi syytinkikauppaan sisällyttää molempien puolisoitten osuus. (Norri 2010, 238.)

Verotuksellisesti syytinki on hyvin edullinen vaihtoehto, koska siinä luontoisedut ovat myyjälle verovapaita. Syytingin rahaosaa verotetaan kuitenkin normaalisti pääomatulona, joskin ennen vuotta 1989 tehdyt syytinkikaupat ovat edelleenkin kokonaan verovapaita. Juridisesti katsottuna syytinki on siis kauppa, jonka kohteena on maatila tai kiinteistö ja kauppahintana tulevat syytinkiedut ja –suoritukset. Lainhuutoa haettaessa maksetaan siis varainsiirtovero etujen ja suoritusten pääomitetun arvon mukaan. (Norri 2010, 242.)

Myyjä voi myös kiinnittää syytinkietunsa kyseiseen kiinteistöön. Kiinnitys turvaa myyjää siltä varalta, että ostaja myisi tilan edelleen tai tila pakkohuutokaupattaisiin. Tätä kiinnittämistä kutsutaan kirjaamiseksi ja sitä haetaan maanmittaustoimiston kansliasta siinä piirissä, missä tila tai kiinteistö sijaitsee. Yhteen tilaan voidaan vahvistaa vain yksi kiinnitys ja se on voimassa syytinkiläisen kuolemaan saakka. Puolisoiden voimassa oleva kiinnitys katsotaan yhdeksi kiinnitykseksi. (Norri 2010, 243 – 244.)

4.2 Kuolemanvaraiskauppa

Kuolemanvaraiskaupassa tilan hallinta ja viljely jäävät myyjälle hänen kuolemaansa saakka, mutta ostajaa turvaa se, että hän saa täyden omistus- ja hallintaoikeuden myyjän kuoltua. Myyjä voi myös pitää itsellään hallintaoikeuden ja luopua omistusoikeudestaan, jolloin ostajan on haettava lainhuuto, muutoin lainhuuto haetaan vasta myyjän kuoleman jälkeen. Myyjä ei kaupan jälkeen voi enää luovuttaa tilaa toiselle, eikä hän voi myöskään ottaa uutta velkakiinnitystä. (Norri 2010, 248.)

Tämä on kauppa, mikä on omiaan lisäämään oikeustapauksia Suomessa. Vaara piilee kauppakirjassa ja siinä, että ostaja saattaa olla siinä uskossa, että kauppakirja menee perinnönjaon edelle (jota se ei tietenkään tee). Siltä osin kun se loukkaa perillisten perintöosuutta, kauppakirja on pätemätön.

4.3 Lahja

Maatilan omistaja järjestää siis sukupolvenvaihdoksen syytingillä tai kuolemanvaraiskaupalla, kaupunkilainen järjestää juridisen terminologian mukaan asian kirjoittamallaan lahjakirjalla. Lahjan syynä voi olla vanhempien halu luopua sellaisesta omaisuudesta, jota eivät enää tarvitse tai josta eivät enää jaksaa pitää huolta. Vaikka asiaa nimitetään lahjaksi, siitä ei kuitenkaan varsinaisesti ole kyse. (Norri 2010, 252.)

Perintö- ja lahjaverotuksen mukaan ennakkoperintö on lahja, ja kun lahjan ja perintöveron asteikot on nykyään eriytetty, samoin kuin saatavat vähennykset, lahjaa verotetaan ankarammin. Verotta voi nykyään antaa lahjana alle 4 000

euroa ja vastaavasti perintöä voi saada verovapaasti alle 20 000 euroa. (Norri 2010, 253 – 255.)

Lahjaverossa ei myöskään tunneta alaikäisyysvähennystä. Lahjat kannattaakin suunnitella verotuksen kannalta hyvin tarkkaan, mikä johtuu siitä, että jokainen lahjoitus verotetaan jokaisen lahjan saajan kohdalla erikseen. Tämä tarkoittaa siis sitä, että jos vanhemmat lahjoittavat yhteisesti omistamansa asunto-osakkeen lapselleen, tämä pitää sisällään kaksi lahjoitusta: äidiltä lapselle ja isältä lapselle ja nämä lahjoitukset verotetaan erikseen. Lisäksi lahjaverolaissa on kolmen vuoden sääntö, joka tarkoittaa sitä, että kolmen vuoden sisällä samalta henkilöltä saadut lahjat lasketaan yhteen ja yli 4 000 euron menevästä osuudesta maksetaan melko ankara vero. (Norri 2010, 253 – 255.)

Jos vanhemmat lahjoittavat omaisuuttaan alaikäiselle lapselleen, lapsi tarvitsee edunvalvojan sijaisen lahjan vastaanottamista varten, sijaisen määrää maistraatti. Jos taas isovanhemmat lahjoittavat lapsenlapselleen omaisuuttaan, sijaista ei tarvita, koska vanhemmat voivat edustaa lapsiaan lahjan vastaanottamisessa ilman eturistiriitaa. (Norri 2010, 253 – 255.)

Kun omaisuutta on siirretty, vaikkapa se asunto-osake, on osakkeet syytä rekisteröidä saajan nimiin. Rekisteröinnin jälkeen osakkeen omistaja voi käyttää osakasoikeuksiaan eli hän voi silloin osallistua yhtiökokoukseen ja/tai nostaa osinkoja. Lahjasta on myös tehtävä lahjaveroilmoitus. (Norri 2010, 256.)

4.4 Suosiolahja

Suosiolahja on meidän suomalaisten oma erikoisuus, jolle ei ole olemassa vastinetta muissa lakiosajärjestelmissä. Suosiolahjalla tarkoitetaan perittävän jälkeläiselleen elinaikanaan antamaa, lakiosaa laskettaessa huomioonotettavaa lahjaa tai lahjanluonteista etuutta. Lahjan ilmeisenä tarkoituksena on saattanut olla saajan suosiminen, rintaperillisen vahingoksi. Kun lahjaa arvioidaan suosiolahjaksi, se ei edellytä näyttöä perittävän tarkoituksesta suosia saajaa, vaan näyttörasite on sillä, joka väittää lahjaa suosiolahjaksi. Nykyään katsotaan, että 10

vuotta ennen perittävän kuolemaa annetut lahjat ovat edellyttäneet suosimistar-
koitusta. Suosiolahjat arvostetaan antohetken arvoon. (Ylisuvanto 2011.)

4.5 Ennakkoperintö

Ennakkoperintö-nimitystä käytetään niistä toimenpiteistä, joilla vanhemmat siir-
tävät omaisuuttaan tai varoja lapsilleen. Juridisen terminologian mukaisesti en-
nakkoperintö on lahja eli vastikkeeton antaminen. Antajan eläessä se ei muuta
olekaan. Lahjasta laaditaan lahjakirja ja lahjaveroilmoitus. Vaikka tämän nimi on
ennakkoperintö, sitä ei kuitenkaan ilman muuta lueta saajan perinnön osaksi,
eikä varallisuuden siirtojen tai oikeustoimien piiriä ole rajattu. Myös muut lahja-
luonteiset varallisuudensiirrot voivat olla ennakkoperintöä. (Norri 2010, 268 –
269.)

Lahjan juridinen merkitys riippuu siitä, käsitelläänkö lahjaa ennakolta annettuna
perintönä vai vain lahjana. Tästä olisikin syytä olla maininta joko lahjakirjassa tai
testamentissa toisin sanoen luetaanko kyseinen lahja saajansa perintöosuuteen
vai ei. Jos vaikkapa lahjakirjassa määrätään lahja otettavaksi ennakkoon hu-
mioon saajan perintöosasta, olisi lahjan arvo mainittava. Jollei mainintaa ole,
laki katsoo ennakkoperinnön arvoksi sen vastaanottohetken arvon, jollei asiain-
haaroista muuta johdu. Perillinen, joka on saanut ennakkoperintöä ja kuolee
ennen perittävää, ennakko vähennetään hänen perillisensä perintöosasta. (Nor-
ri 2010, 272.)

Jotta välttyttäisiin tulkintariidoilta ja -ongelmilta, olisi perittävän hyvin huolellisesti
laadittava lahjakirja ja testamentti, näissä olisi selvin sanoin ilmoitettava se, lue-
taanko lahja perillisen perintöosuuteen vai ei. Tulkinta kun on aina ulkopuolisen
tulkinta perittävän tahdosta. Tulkinnoissa ei koskaan voida päästä samaan
päämäärään, vaikka kaikki tulkinnat lähtevätkin siitä, että perittävän tahtoa kun-
nioitettaisiin (yksityisautonomia). (Norri 2010, 275.)

Jos joku perillisistä on saanut ennakkoperintönä huomioonotettavia lahjoja niin
paljon, että kanssaperillinen ei enää voi saada pesässä olevasta omaisuudesta

lakiosansa, voi lahjan saaja joutua suorittamaan jotakin kanssaperillisilleen lakiosan täydennyksenä. (Norri 2010, 286.)

5 TESTAMENTIN TIEDOKSIANTAMINEN

Asiantuntijan mukaan testamentti voidaan jättää huomioimatta, jos kaikki pesän osakkaat niin yhdessä päättävät. Testamentti ei tule siis voimaan automaattisesti, vaan siihen on vedottava. Vielä vähän aikaa sitten, testamentti tuli valvoa tuomioistuimessa, nykyään tämä valvominen hoidetaan antamalla testamentti tiedoksi. Tiedoksianto toteutetaan antamalla perilliselle oikeaksi todistettu jäljennös testamentista, kahden jäävittömän todistajan läsnä ollessa. Tämän jälkeen testamenttiin kirjoitetaan tiedoksiantotodistus, jonka kaikki perilliset allekirjoittavat ja todistajat varmentavat. Jos perillinen kieltäytyy allekirjoittamasta todistusta, testamentti toimitetaan käräjäoikeuden haastemiehelle, joka sitten huolehtii tiedoksiantamisesta virallista tietä. (Norri 2010, 389 – 391.)

Testamentin hyväksyminen ja moite

Testamentin tiedoksiantaminen ei ole tarpeen, jos kaikki hyväksyvät testamentin. Silloin hyväksyminen hoidetaan sopimuksella, joka voidaan kirjoittaa erikseen tai lisätä se testamenttiin. (Norri 2010, 389 – 391.)

Moite on perillisen väite, että testamentti on pätemätön ja sitä käytetään vain siihen. Testamenttia voi tästä johtuen moittaa vain lähin(rinta-) perillinen. Testamentin moitteella perillinen vaatii omaisuutta itselleen testamentinsaajalta. Jos siis testamentti moitteen johdosta julistetaan pätemättömäksi, omaisuus menee testamentinsaajan sijasta lähimmälle perijälle. Moitteen perusteena voi olla:

- testamentin tekijä on testamenttia tehdessään ollut alaikäinen
- testamenttia ei ole tehty kahden todistajan läsnä ollessa
- testamentin tekemiseen on vaikuttanut jokin sieluntoiminnan häiriö, esimerkiksi mielisairaus

- testamentin tekijä on pakotettu, taivutettu, petollisesti viety tai erehdytetty tekemään testamentti käyttämällä väärin tekijän ymmärtämättömyyttä, tahdonheikkouttaan tai riippuvaista asemaansa. (Norri 2010, 395.)

Vaikka niin testamentinsaajia, kuin perillisiäkin voi olla monia, moite on voimassa vain sitä vastaan, jota vastaan sitä on ajettu ja vain sen hyväksi, joka sitä on ajanut. Testamenttia siis moititaan tuomioistuimessa ajettavalla kanteella ja siinä on syytä käyttää asianajajan apua. Moitekanne on nostettava määräajassa joka on kuusi kuukautta siitä, kun testamentti annettiin tiedoksi. (Norri 2010, 396.)

6 PERUNKIRJOITUS

Perunkirjoituksella on kaksi tarkoitusta, ensimmäiseksi se on luettelo (inventaari) pesän varoista ja veloista. Näitä koskevat säännökset on sisällytetty perintökaaren 20 lukuun ja perintöverolakiin. Toiseksi perunkirjoitus on perintöveroilmoitus, sillä perintövero määritetään perukirjan perusteella. Perukirjoja laaditaan kaksi kappaletta, toinen toimitetaan verotoimistoon ja toinen kappale jää oikeudenomistajille. Perunkirjoitus on toimitettava jokaisen vainajan jälkeen, olipa hän minkä ikäinen tahansa tai olipa hänen varallisuutensa mikä tahansa, se laaditaan siis ihan tyhjästäkin pesästä (käytetään myös nimitystä jätjänperukirja). Perukirja on saatettava loppuun kolmen kuukauden kuluessa kuolemasta. Jos pesä syystä tai toisesta laiminlyö perunkirjoituksen, siitä voi seurata osakkaille henkilökohtainen velkavastuu, jos pesä on velkainen. Siksi onkin järkevämpää hakea jatkoaikaa verotoimistolta, mikäli perunkirjoituksen toimittaminen uhkaa venyä. (Norri 1994, 237; Perunkirjoitus.)

6.1 Perunkirjoitusvelvolliset

Perunkirjoitusvelvolliset ovat: leski, perittävän lapset, perittävän lähisukulainen, perittävän holhoaja, testamentin saaja, pesänselvittäjä, testamentin toimeenpanija, toimitsija, muu perillisen läheinen, poliisi taikka sosiaalilautakunta. Perunkirjoitusvelvollisen tehtävinä on määrätä toimituksen aika ja paikka, valita tehtä-

vään sopivat uskotut miehet (kaksi), toimitettava kutsut asianomaisille sekä ilmoitettava pesä perunkirjoituksessa. Pesän perunkirjoituksen toimittaa siis se, jonka hallussa pesä on tai se, joka on pesän tilaan parhaiten perehtynyt. Useimmiten sen kuitenkin toimittaa leski. (Norri 1994, 239.)

6.2 Valmistelevat toimet

Perunkirjoituksessa on syytä käyttää ammattihenkilöä, joka on erikoistunut jäämistöjen perunkirjoitukseen. Hänen kanssaan sovitaan perunkirjoituksen toimitamispaikka ja -aika. Perunkirjoitustilaisuuteen on lähetettävä kutsut hyvissä ajoin ainakin näille pesän osakkaille:

- leskelle (ellei tämä kutsujana)
- lapsille (myös ennen perittävää kuolleiden lapsien lapsille)
- myös avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille
- ottolapsille
- testamentin saajalle (oli hänelle määrätty koko omaisuus tai osa siitä)
- toissijaisille testamentin saajalle
- toissijaisille perillisille, jos puoliset lapsettomia, jolloin puolison sukulaiset aikanaan perivät puolet pesästä.

Jollei ketään serkkua lähempää sukulaista ole, kutsu on lähetettävä myös valtiolle valtiokonttoriin. Kutsut on toimitettava todistettavasti. (Norri 1994, 241.)

Jotta ehditään koota tarvittavat selvitykset ja hautajaislaskut ehtivät saapua, perunkirjoitustoimitus olisi syytä pitää lähellä määräajan loppua. Toimitukseen koottavia selvityksiä ovat:

- sukuselvitys perittävästä (15-vuotiaasta alkaen)
- aviopuolisoiden kiinnekirjat ja lainhuudot
- (avioehtosopimus)
- aikaisemmin kuolleen puolison perukirja
- pankista saldotodistus talletuksista
- saldotodistus myös puolisojen veloista
- jäljennös perittävän viimeisestä veroilmoituksesta
- hautajaiskulujen kuitit

- tositteet muista maksetuista laskuista (sairaalalasku, sähkölasku, vesilasku, ym.).

Pesää hoitava laatii luettelon perittävän kuoleman jälkeisistä kuluista ja tuloista, mutta kuitit on kuitenkin säilytettävä. (Norri 1994, 242.)

6.3 Perukirjan sisältö

Perukirjan tulisi sisältää vähintäänkin seuraavat asiat: toimituksen aika ja – paikka, perittävän yksilöinti eli kenen perukirjasta on kysymys, luettelo pesänosakkaista henkilötietoineen, läsnäolijat, liitteet (sukuselvitys, lainhuudot, testamentti ja mahdollinen avioehto), luettelo varoista ja niiden arvo (jos perittävä on naimisissa, luetteloidaan myös lesken varat), luettelo perittävän veloista ja poistoista (kuoleman jälkeisistä kustannuksista), ennakkoperinnöt ja lahjat, valaehdoiset vakuutukset ja allekirjoitukset. Jos perukirjan toimituksen jälkeen ilmaantuu uusia varoja tai huomataan velka, joita ei ole merkitty perukirjaan, on laadittava lisäperukirja. Se laaditaan samalla tavalla kuin varsinainen perukirja ja toimitetaan verotoimistoon, ja se on toimitettava sinne kuukauden sisällä sen laatimisesta. (Norri 1994, 244.)

6.4 Omaisuuden arvostus

Koska perintöverolautakunta ja verotoimisto pitävät perukirjaa perintöverotuksen pohjana, on omaisuus siinä arvostettava perintöverotusta silmälläpitäen. Jos saatu omaisuus aiotaan säilyttää itsellä pitkä aika, pyritään alhaisiin arvoihin. Kiinteistö ja asunto-osakkeiden (joissa itse aiotaan asua vähintään kaksi vuotta) arvo, on niiden verotusarvo, joka laitetaan perukirjaan. Pörssiosakkeiden arvo on kuolinpäivän pörssi-arvo. Kulta- ja hopeaesineet arvioidaan niiden punnitusarvon mukaan. Autot ja niihin verrattavat esineet hinnoitellaan poistomenetelmällä. (Norri 1994, 245.)

Auton kulumisen kautta sen arvosta katsotaan poistuvan käyttöönottovuotena 30 %, joka poistetaan myös seuraavina vuosina edellisen vuoden jäännöksestä.

Ostohinta	30 000 €
Ostovuoden poisto 30 %	9 000 €
Jäännös	21 000 €

Vanhan nyrkkisäännön mukaan omaisuudelle laitetaan sellainen arvo, joka siitä joka tapauksessa (huonommassakin) myytäessä saataisiin. On kuitenkin omaisuutta, jolla ei ole rahallista arvoa, tällaisia ovat vaikkapa perittävän vaatteet, koska niitä ei kukaan ostaisi. (Norri 1994, 245.)

Jos pesän osakkaana on alaikäisiä ja on mahdollista, että lesken ja lapsen edut joutuvat ristiriitaan, olisi lapselle syytä hakea edunvalvojaa jo perunkirjoitukseen. Varsinkin, jos leski aikoo nojautua lain hänelle antamaan lesken turvaan, mikä taas osaltaan kaventaa perillisten oikeuksia. (Maistraatti.)

7 LAKIOSA

Lakiosasta säädetään perintökaaren 7 luvussa. Lakiosaan oikeus kuuluu ainoastaan ensimmäiseen parenteeliin kuuluville perillisille eli rintaperillisille. Lakiosa kuuluu siis kaikille lapsille, aviolapsille, ottolapsille, jopa avioliiton ulkopuolella syntyneille lapsille, edellyttäen, että perittävä (isä) on heidät tunnustanut tai isyys on muutoin vahvistettu. Lakiosassa on myös laaja sijaisperimysoikeus. Jos rintaperillinen on kuollut, lakiosa kuuluu hänen lapselleen/lapsilleen. Lakiosa kuuluu myös ottolapsen lapselle/lapsille ja avioliiton ulkopuolella syntyneen (tunnustetun) lapsen lapselle/lapsille. (Aarnio & Kangas 1999, 514.)

Rintaperillisen oikeus lakiosaan tarkoittaa kahta asiaa:

- Pätevästä testamentista huolimatta rintaperillisellä on oikeus vaatia/saada lakiosaansa vastaava arvomäärä reaaliijäämistöstä (Aarno & Kangas 1999, 514).
- Rintaperillisellä on oikeus myös vaatia perittävän eläessä tehtyjen, vastikkeettomien luovutusten (lahjojen) huomioonottamista omaisuutta jaet-

taessa, koska lakiosavaatimus menee lahjalupausten edelle (Aarno & Kangas 1999, 514; Aarnio & Kangas 2008, 691).

Historiallisista syistä lakiosaoikeudella tarkoitetaan sitä osaa omaisuudesta, josta ei voi pätevällä tavalla tehdä testamenttia. Tästä syystä jäämistö on ennen jaettu kahteen osaan: lakiosaan (lakiosiin) ja vapaaosaan. Nykyään perintökaaren 7 luvussa määritetään asia toisin, eli lakiosa on suojattu osa kunkin lakiosaperillisen perintöosasta, eikä siis suojattu osuus koko jäämistöstä. Jokaisen perillisen osalta lasketaan lakiosa täysin itsenäisesti, tätä kutsutaan myös individuaaliperiaatteeksi. (Aarnio & Kangas 1999, 514.)

Lakiosa on puolet perilliselle perimysjärjestyksen mukaan tulevan perintöosan arvosta (PK 7).

Lakiosajärjestelmän ydinalueet muodostuvat suhteellisesta ja arvomääräisestä lakiosasta, joissakin tilanteissa kyseeseen tulee myös esinekohtainen lakiosa, joka on lakiosista heikoin. Siinä tapauksessa, että perittävä on oikeuttanut testamentin saajan maksamaan lakiosan rahassa, perillinen, joka on oikeutettu lakiosaan (suhteellinen tai arvomääräinen), ei tässä tapauksessa voi vedota esinekohtaiseen lakiosaan. (Aarnio & Kangas 1999, 515.)

7.1 Suhteellinen lakiosa

Suhteellinen lakiosa tarkoittaa suhdelukua, jonka mukaan lakiosa määräytyy. Perintökaaren 7:12 mukaan lakiosa on puolet lakimääräisestä perintöosan arvosta, jota voidaan merkitä kaavan muodossa (kaava 1):

$$S_p = A \times \frac{B}{1}$$

Kaava 1. Suhteellisen perintöosuuden laskentakaava (Aarnio & Kangas 1999, 515.)

S_p kertoo suhteellisen **perintöosuuden** suuruuden. A on perintöön oikeutettujen kokonaismäärä (samassa perimispolvessa olevat sukuhaarat). B on perintöön oikeutettujen perillisten lukumäärä (yhteen sukuhaaraan kuuluvat). Jos

perintö jaetaan primääriperillisten kesken, B:n arvo on aina yksi (1). (Aarnio & Kangas 1999, 515.)

$$S_1 = \frac{1}{2} \times A \times \frac{B}{1}$$

Kaava 2. Suhteellisen lakiosan suuruuden laskentakaava (Aarnio & Kangas 1999, 515.)

Toisessa lausekkeessa S_1 kertoo suhteellisen **lakiosan** suuruuden (kaava 2). Tämä lasketaan yksinomaan (biologisten) rintaperillisten osalle. Vasta silloin kun sijantulooperillisten sukuhaaran suhteellinen perintöosa on selvillä, lasketaan heidän lakiosansa suuruus. (Aarnio & Kangas 1999, 515.)

7.2 Arvomääräinen lakiosa

Arvomääräinen lakiosa on varallisuusarvo, joka määräytyy suhteellisen lakiosan ja jäämistöpääoman mukaan. Se on kunkin rintaperillisen suhteellisen perintöosan arvosta puolet. Arvomääräinen lakiosa lasketaan PK 17-luvun mukaan määräytyvästä jäämistöstä. Se on laskennallinen suure, joka määräytyy reaali-jäämistön (lakiosajäämistön) pääoman ja siihen tehtävien laskennallisten lisäysten mukaan. Jotta lakiosa voidaan laskea, reaali-jäämistön on oltava jakokunnossa toisin sanoen, pesän tulee olla selvitetty. Lisäksi ennen lakiosan laske- mista on jäämistöstä maksettava perittävän ja pesän velat. Jollei jäämistöä (pe- sää) uhkaa velkavastuu, lakiosaperillinen voi vaatia osaansa ennen pesän vel- kojen maksua, tällöin on kuitenkin tehtävä vähennys jäämistöön velkoja vastaa- va määrä. PK 7: 3.2 on erityisohje reaali-jäämistön suuruuden määrittämiseksi. (Aarnio & Kangas 1999, 518.)

7.3 Esinekohtainen lakiosa

Testamentissa on voinut olla määräys, joka antaa jonkin tietyn esineen tai omaisuuden tietylle rintaperilliselle. Perittävä on voinut määrätä testamentis- saan myös että, esimerkiksi perheen kesämökki kuuluu ensiksi syntyneelle lap- selle, taikka perittävän asunto-osakkeen omistusoikeuden tahi käyttö(hallinta)

oikeuden saa lapsenlapsi. Tässä tapauksessa kumpikaan perillisistä ei voi vaatia itselleen myötäperilliselle testamentattua omaisuutta PK 23:8:aan vedoten. Rintaperillisen on siis aina tyytyminen testamenttiin, jonka määräyksestä hän saa lakiosansa katteeksi arvomääräisesti kattavan määrän omaisuutta. (Aarnio & Kangas 1999, 519 - 520.)

Testamentti ei kuitenkaan saa loukata rintaperillisen oikeutta saada lakiosansa, mutta jos perilliset sivuutetaan testamentissa, voidaan testamenttiin lisätä lauseke, että testamentin saaja voi maksaa lakiosaa vastaavat arvomäärät rahana, mutta silloin rintaperillisillä ei ole esinekohtaista lakiosaa. Näissä tapauksissa rintaperillinen saa lakiosansa täysimääräisenä. (Aarnio & Kangas 1999, 519 - 520.)

7.4 Lakiosajäämistö (reaalijäämistö)

Lakiosajäämistön laskentakaava on kuvattu alla olevassa kuviossa (kaava 3).

$$\text{Varat} - \text{Velat} = \text{Netto- eli reaalijäämistö} + \text{laskennalliset lisäykset}$$

(PK 7:3 – 4)

Kaava 3. Lakiosajäämistön laskentakaava (Aarnio & Kangas 1999, 519.)

Perintökaaren 18-luku (PK 18:7) ottaa huomioon myös melko harvinaisen seikan. Nimittäin sen, että mikäli pesästä on kadonnut omaisuutta, joka johtuu pesän huonosta hoidosta tai huolimattomasta hallinnasta, omaisuus palautukseen otetaan huomioon lakiosia laskettaessa. PK 18 ottaa huomioon myös henkilökohtaisen velkavastuun ja vahingonkorvausvastuun velkojia kohtaan. (Aarnio & Kangas 1999, 519.)

Myös ottolapsella on lakiosaoikeus ottovanhemman jälkeen eli hänet rinnastetaan rintaperilliseen, riippumatta adoption ajankohdasta. Mikäli ottolapsi on adoptoitu ennen 1.1.1980, häneen sovelletaan PK 7: 2.2 erityissäännöstöä, mutta tätä kutsutaan ns. heikoksi adoptioksi. (Aarnio & Kangas 1999, 516.)

7.5 Lakiosa ja tasinkoprivilegi

AL 103 luvun 2 §:n nojalla eloon jääneellä varakkaammalla puolisoilla (leskellä) on oikeus pidättäytyä tasingon antamisesta ensiksi kuolleen puolison rintaperillisille. Tämä privilege vaikuttaa sikäli myös pesän reaaliäämistön suuruuteen. Jotta saataisiin selville se, joudutaanko tasinkoprivilegi ottamaan huomioon lakiosalaskelmissa, tehdään avioliittolain mukainen osituslaskelma. Laskelma taas tehdään ositussääntöjen mukaan. Tämän avulla saadaan selville ensiksi kuolleen puolison avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö ja lesken omaisuus. (Aarnio & Kangas 1999, 522; Korpela, 2008.)

Kuollutta puolisoaan varakkaampi leski voi siis itse päättää, luovuttaako perillisille tasinkoa vai käyttääkö tasinkoprivilegin omaksi hyväkseen. Mikäli leski haluaa maksaa tasingon, se lasketaan kuolleen puolison avio-osan perusteella. Jos leski taas vetoaa tasinkoprivilegiin, muodostuu perittävän reaaliäämistö hänen omaisuutensa säästöstä, mikä vaikuttaa suoraan lakiosiin pienentävästi. Privilegin käytöstä on lesken ilmoitettava osituksessa tai ilmoitettua oikeutta ei voida presumoida eli olettaa että leski käyttää tätä oikeuttaan. (Aarnio & Kangas 1999, 522; Korpela, 2008.)

7.6 Laskennalliset lisäykset

Laskennallisiksi lisäyksiksi luetaan ennakkoperintö, eläessä annetut lahjat, suosiolahjat ja henkivakuutuksen maksut, mikäli edunsaaja on kolmas henkilö. Edellä mainittuja lisäyksiä on kuitenkin pesän osakkaiden aina vaadittava otettavaksi huomioon. Ennakkoperintö luetaan lisäyksiin kokonaisuudessaan. Myös perittävän eläessään lahjoittamat testamenttiin rinnastettavat lahjat luetaan lisäyksiin kokonaisuudessaan. (Norri 1994, 296, PK7:4, Salonen.)

Ensimmäinen Korkeimman oikeuden käsittelemä oikeustapaus käsitteli seuraavaa tilannetta: perittävä oli myynyt tilansa pientä vastiketta vastaan irtaimistoinneen pojalleen. Myydessään hän oli halunnut turvata omansa ja puolisonsa vanhuuden päivät ja sai samalla tilalle työnsä jatkajan. Vaikka luovutettu omaisuus ja siitä suoritettu vastike olivatkin epäsuhdassa, ei KKO katsonut tarkoitetun suosia poikaa muiden perillisten vahingoksi. (KKO 1982-II-74.)

Mikäli perittävä on ottanut henkivakuutuksen ja määrännyt edunsaajaksi pesän ulkopuolisen henkilön (kolmas henkilö), perittävän elinaikanaan suorittamat vakuutusmaksut lisätään pesän varojen lisäykseksi. Henkivakuutusmaksujen on kuitenkin oltava kohtuullisessa suhteessa perittävän varoihin tai lisäyksiä otetaan huomioon enintään vakuutusmäärään saakka. Mutta jos perittävä on saanut vastiketta edunsaajalta, vastike vähennetään vakuutusmaksuista. (Norri 1994, 296, PK 7:4, Salonen.)

Jos perittävä on eläessään tarkoituksellisesti antanut jonkin lahjan muulle kuin rintaperilliselle, tarkoituksenaan vahingoittaa (tai ohittaa) rintaperillinen, kutsutaan sitä suosiolahjaksi ja sen lisäystä muiden perillisten olisi hyvä vaatia. Tällaisen suosiolahjan saajana voi perintökaaren mukaan olla perittävän jälkeläinen, ottolapsi tai tämän jälkeläinen taikka näiden puoliso. Suosiolahjaa ei ole ajallisesti rajoitettu joka tuottaa moneen perinnönjakoon tulkintaongelmia. Suosiolahjoja koskevat riitaisuudet liittyvät käytännössä usein maatalojen sukupolven vaihdoksiin. (Norri 1994, 296, PK 7:4, Salonen.)

Toisessa Korkeimman oikeuden oikeustapauksessa perittävä oli kaksi vuotta ennen kuolemaansa lahjoittanut miltei kaiken omaisuutensa pojanpojalleen ja tämän puolisolle, hyvin pientä vastiketta vastaan. Tässä tapauksessa KKO toteasi tuomiossaan, että tilan arvon ja eläkkeen arvon välinen erotus oli suuri. Jopa niin suuri, että oli syytä olettaa, että lahjalla oli tarkoitus suosia lahjan saajaa lakiosaan oikeutettujen muiden perillisten vahingoksi. (KKO 1998:114.)

Pesän varoista ei lain mukaan saa vähentää:

- kirjallista lahjalupauksena annettua sitoumusta, riippumatta siitä, onko lupaus annettu perittävän eläessä vai täytetäänkö lupaus myöhemmin. Tähän sovelletaan testamentin määräyksiä. Tämä on kuitenkin täytettävä, kuten muukin velka. (PK 6:2.)
- perittävän elatusvelvollisuusmaksuja avioliiton ulkopuolella syntyneelle lapselle, jota perittävä ei ole tunnustanut. Lapsella ei ole oikeutta periä perittävää, mutta hänellä on oikeus saada jäämistöstä elatusta vastaava avustus, jos testamentissa lapsi on määrätty elatusvelvolliseksi (PK 8.)

7.7 Lakiosailmoitus

Lakiosaa on vaadittava kirjallisesti. Lakiosaa voi vaatia laatimalla lakiosailmoitus ja toimittamalla se todistettavasti testamentin saajalle (usein leskelle). (Aarnio & Kangas 1999, 563 – 567.)

Jokaisen rintaperillisen on itsenäisesti tehtävä testamentin saajalle lakiosailmoitus, jotta hän voi saada lakiosansa vähentymättömänä. Siitä, kun perillinen on saanut laissa säädetyllä tavalla testamentin tiedoksi, hänellä on kuusi kuukautta aikaa tehdä kirjallinen ilmoitus haastemiehen välityksellä tai muutoin todistettavasti. Tällä ilmoituksella suojaudutaan siis vain perittävän testamenttia (jälkisaädöstä) vastaan. (Aarnio & Kangas 1999, 563 – 567; Aarnio & Kangas 2008, 690 – 691.)

Ilmoituksessa ei tarvitse ilmoittaa vaaditun lakiosan rahamäärää, eikä siinä tarvitse mainita osuutensa pääoma-arvoa tai omaisuusobjekteja, vaan pelkkä ilmoitus riittää. Ilmoituksen tekijällä on näyttörasite eli hänen on pystyttävä näyttämään toteen, että hän on todistettavasti antanut lakiosailmoituksen testamentin saajalle. (Aarnio & Kangas 1999, 563 – 567; Aarnio & Kangas 2008, 690 – 691.)

Jos voidaan olettaa, että testamentin saaja pakoilee perillistä, eikä hän sen vuoksi voi saattaa ilmoitusta testamentin saajan tietoon (tai saajan osoite on tuntematon) ilmoitus voidaan julkaista virallisessa lehdessä, ilmoitus on kuitenkin julkaistava kuuden kuukauden kuluessa siitä kun testamentti annettiin tiedoksi. Mikäli testamentin saajia on useampia, lakiosailmoitus on tehtävä erikseen jokaiselle saajalle. (Aarnio & Kangas 1999, 563 – 567; Aarnio & Kangas 2008, 690 – 691.)

Lakiosailmoitukseen on hyvä liittää vaatimus korosta viivästyneestä lakiosan suorituksesta, koska jos lakiosaa joudutaan vaatimaan oikeusteitse, tuomioistuimella ei ole ollut tapana määrätä viivästyskorkoa haasteen tiedoksiantoa edeltäneeltä ajalta. (Aarnio & Kangas 1999, 563 – 567.)

Perillinen voi vaatia lakiosaansa pätevällä tavalla myös ennen kuin testamentti on annettu tiedoksi, jolloin menetelmässä noudatetaan samaa sääntöä kuin

moitekanteen nostamisessa. Vihoviimeinen mahdollisuus ilmoituksen jättämiseen on perinnönjakotilaisuus. (Aarnio & Kangas 2008, 690 – 691.)

8 PESÄNSELVITYS

Yleisesti ottaen pesän selvitykseen kuuluu kaksi osa-aluetta, varsinainen selvitys ja perinnönjako. PK:n luvut 18 ja 19 jakaa suppeammin osa-alueet, niissä mainitaankin vain toimenpideryhmät: pesän hallinnon hoitaminen ja jäämistön jakokuntoon saattaminen.

8.1 Pesänselvityshallinnon tehtävät kuolinpesässä

Kuolinpesän hallinnon tehtävät jaetaan ryhmiin seuraavasti (Välimäki 1999, 5.):

- juoksevan hallinnon hoitaminen
- omaisuuden hallinta
- pesän selvittäminen (johon kuuluvat testamentin täyttäminen, velkojen selvitys ja maksaminen, sopimussuhteiden selvittäminen ja jaettavien varojen selvitys)
- lopuksi tilityksen antaminen.

Nämä tehtävät siis kuuluvat sekä osakashallinnolle että virallishallinnolle. Tilityksen kohdalla osakashallinto voi itse päättää minkälaisen tilityksen pitävät.

8.2 Juokseva hallinto

Pesän hallintamuotoja on kaksi, osakkaiden yhteishallinto ja virallishallinto eli pesänselvittäjän hallinto. Kummankin hallinnon tehtäviin kuuluvat kaikki neljä osa-aluetta. Osakashallinnossa päätöksiä tehdään konsensuspäätöksillä eli kaikkiin päätöksiin vaaditaan kaikkien osakkaiden yksimielisyys. Käytäntö kuitenkin useimmiten johtaa siihen, että yksi pesän osakkaista hoitaa pesän juoksevia asioita muiden osakkaiden valtuuttamana. (Välimäki 1999, 6 - 8.)

Pesänjakajaa haetaan perittävän kotipaikan alioikeudelta. Selvittäjähallinnossa selvittäjä tai pesänjakaja päättää hallinnosta ja edustaa pesää yksin. Selvittäjähallintoa voidaankin kutsua diktatuurihallinnoksi. Sen, mihin toimenpiteisiin pesässä hallinnon on ryhdyttävä, määrää hallintomuodon. Osakashallinto, jota myös yhteishallinnoksi kutsutaan, voidaan tehdä joko suullisella tai kirjallisella sopimuksella. (Välimäki 1999, 6 – 8.)

Osakashallinnon sopimukseen tulisi luetella yksityiskohtaisesti kaikki tehtävät ja niiden suorittajat, vaikkei tälle sopimukselle ole olemassa mitään laissa määrättyä muotovaatimusta. Sopimuksen tärkein tehtävä lienee kuitenkin se, että toiset osakkaat valtuuttavat yhden tai useamman osakkaan tekemään oikeustoimia pesän nimissä yksin tai yhdessä. (Välimäki 1999, 6 – 8.)

Osakashallinnon on siis oltava yksimielinen jokaisen neljän tehtävän kohdalla, selvittäjähallinnossa selvittäjän on ryhdyttävä kaikkiin edellä mainittuihin tehtäviin. Rutiiniasioden hoitaminen kuuluu juoksevan hallinnon tehtäviin, tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi saatavien periminen ja valvonta, pankkitili(e)n seuranta, viranomaisilmoitukset (veroilmoitus), yhteyksien pito (velkojat) ja pesän edustaminen, asiakirjojen arkistointi ja tilien pitäminen (kirjanpito ja toimenpide luettelo). (Välimäki 1999, 6 – 8.)

Omaisuuksien hallinta tarkoittaa sitä, että omaisuus pidetään turvassa tulevaa jakoa ja jako-osuuksien luovutusta varten. Varoja olisikin hallittava niin, etteivät ne ainakaan vähene tai häviä, tarkoittaen sitä, että omaisuus tulisi vakuuttaa ja suojata. Jos omaisuudesta on saatavissa tuottoja esimerkiksi vuokratuloja, niitä pitäisi hankkia. Uusiin vuokrasopimuksiin ei pitäisi kuitenkaan sitoutua, koska ne voivat vaikeuttaa tasapuolista jakoa. (Välimäki 1999, 9.)

8.3 Omaisuuksien hallinta

Kun omaisuuksien hallinnan tulisi olla omaisuutta säilyttävää ja vähenemistä estävää, tulisi hallinnon lakkauttaa turhia menoja pesälle aiheuttavia sopimuksia irtisanomalla tai purkamalla ne. Lähtökohtana pidetään kuitenkin sitä, että perittävän kuolema itsessään ei lopeta hänen tekemiään sopimuksia. Perittävän

kuolema voi kuitenkin olla sellainen syy, joka oikeuttaa kuolinpesän irtisanomaan sopimuksen. (Välimäki 1999, 18.)

Huoneenvuokraus- ja liikehuoneistonvuokrauslait antavat kuolinpesälle aina oikeuden irtisanoa vuokrasopimus päättyään kuukauden irtisanomisajalla. Irtisanomisoikeus koskee myös määräaikaista vuokrasopimuksia ja sellaisia liikevuokrasopimuksia, joissa vuokralaisen irtisanomisoikeus on suppeampi. (Välimäki 1999, 18.)

Maanvuokraussuhteet on säännelty toisella tavalla. Tässä vuokrasopimus on suuressa osassa. Jos sopimuksessa on sovittu, että vuokraoikeuden voi siirtää kolmannelle osapuolelle vuokranantajaa kuulematta, vuokraoikeus myös periytyy. Vuokraoikeus on siis jäämistöön kuuluvaa varallisuutta ja kuolinpesä on sidottu vuokrasopimukseen. Sopimuksen irtisanomisessa noudatetaan sopimusta. Jollei sopimuksessa ole siirto-oikeutta, vuokrasopimus lakkaa vuokralaisen kuollessa. (Välimäki 1999, 18 – 19.)

Perittävän lähiomaisella on kuitenkin henkilökohtainen oikeus jatkaa vuokrasuhdetta, mikäli hän ilmoittaa halukkuudestaan kolmen kuukauden kuluessa perittävän kuolemasta. Jatkaja on silloin myös vastuussa siirtymäajan vuokranmaksusta. Mikäli perittävä on ollut työnantaja, kuolinpesällä on oikeus irtisanoa työsopimus/sopimukset päättyään 14 päivän kuluttua irtisanomisesta. (Välimäki 1999, 18 – 19.)

Valmismatkalaki oikeuttaa kuolinpesän purkamaan valmismatkasopimuksen. Purkamisilmoitus on kuitenkin tehtävä matkanjärjestäjälle viivytyksettä. Ilmoituksessa on esitettävä selvitys matkustajan kuolemasta. Purkamisilmoituksen saatuaan matkanjärjestäjä on velvollinen palauttamaan viivytyksettä matkustajan maksusuoritukset. Matkanjärjestäjällä on oikeus periä kohtuullinen korvaus peruuttamisen johdosta. (Välimäki 1999, 19.)

Varallisoikeudellisista sopimuksista sen sijaan kuolinpesällä on harvoin oikeus vetäytyä, koska sitovissa sopimuksissa peruuttaminen katsotaan sopimusrikkomukseksi. Sopijapuolen kuolema ei siis itsessään ole peruste sopimuksesta vetäytymiseen, koska toinen sopijapuoli on edelleen oikeutettu täyttämään so-

pimus omalta osaltaan ja vaatimaan vastapuolelta täyttä suoritusta. (Välimäki 1999, 19 – 20.)

Jos perittävän kuolema johtaa perillistahon vakaviin taloudellisiin vaikeuksiin, sillä on olemassa sosiaalinen vetäytymisoikeus, joka mahdollistaa ostajan (kuolinpesän) ainakin osittaiseen velvoitteesta vapautumisen. Mikäli kuolinpesä käyttää tätä oikeuttaan, pesän on maksettava myyjälle sopimusrikkomuksesta vahingonkorvausta, mutta korvausta alennetaan sosiaalisen suoritusesteen nojalla. (Välimäki 1999, 19 – 20.)

8.4 Pesän selvittäminen

Perittävän velat ovat niitä, joiden oikeusperuste on syntynyt hänen elinaikanaan, eikä niiden tarvitse eräänntyä perittävän kuollessa. Velkojien edut ovat aina kuolinpesässäkin etusijalla eli ennen jakoa velat on maksettava, muutoin perilliset voivat joutua henkilökohtaiseen velkavastuuseen. (Välimäki 1999, 23).

Pesän olisi oltava tarkkaan selvillä kaikista perittävän veloista, mutta on niitäkin tapauksia, joissa pesään ilmestyy sellaisia velkoja, joita hallinto ei ole voinut edes kuvitella olevan olemassa. Tällaisia yllätysvelkoja voivat olla vaikkapa sellaiset, että perittävä on sitoutunut omavelkaiseen takaukseen, velasta, jonka päävelallinen laiminlyö vasta pitkän ajan kuluttua perittävän kuolemasta. (Välimäki 1999, 23.)

On myös tapauksia, joissa perittävä on ollut yhtiön vastuullisena yhtiömiehenä, ja vaikka hän on myynyt yhtiöosuutensa, kaikki yhtiön velkojat eivät olekaan vapauttaneet häntä vastuista. Jos sitten käykin niin, että yhtiö joutuu konkurssiin, myös pesä on vastuussa veloista. Tällaista kypsymätöntä velkaa voi olla vaikkapa rakennusurakan takausvastuu, jossa sitten perittävän kuoleman jälkeen ilmenee korvausvastuullinen virhe. (Välimäki 1999, 23.)

8.5 Julkinen haaste

Tuntemattomia velkojia kohtaan pesä voi suojautua julkisella haasteella. Julkinen haaste kutsuu paikalle velkojia, joista pesä ei ole tietoinen. Jos velkoja ei valvo velkaansa haasteessa olevaan päivämäärään mennessä, velkoja menet-

tää oikeutensa saada saatavansa suoritetuksi perittävän varoista. Julkista haastetta voi hakea kuka tahansa pesän osakas, mutta se on tehtävä kuukauden kuluttua perunkirjoituksesta. Virallishallinnossa hakemuksen tekee pesänselvitäjä, jota ei koske kuukauden määräaika. (Välimäki 1999, 24.)

8.6 Varojen selvitys

Pesään kuuluvat vain perittävän omaisuus, lesken varat eivät siihen siis kuulu. Jaon kannalta onkin erittäin tärkeää, että jaettavaksi tulevat kaikki perittävän varallisuus ja tiedetään, millaista omaisuutta ollaan jakamassa. Siksi onkin selvitettävä, kohdistuuko joihinkin varoihin kolmannen osapuolen oikeuksia. (Välimäki 1999, 31.)

Jäämistövaroihin kuuluvat erääntyneet saatavat on perittävä pesään. Erityistapauksissa saatava voidaan jättää perimättä. Erityistapauksia ovat vaikkapa sellaiset, joissa saatavaa ei tarvita velkojen maksuun, ja joku pesän osakkaista ottaa saatavan perimisvaivoineen ja kuluineen osalleen. Mikäli erääntynyt saatava on osakkaalta, sitä ei peritä, jollei velkojen maksaminen sitä vaadi (tai osakkaan jako-osuus on vähintään saatavan suuruinen). Erääntymättömiä saatavia ei kuitenkaan voida periä. Erääntymättömät saatavat ovat jaettavia varoja, ja ne tuleekin jakaa PK 23:8.1 sääntöjen mukaan. (Välimäki 1999, 32.)

Mikäli perittävän varoja on ulkopuolisten hallussa vuokrasopimusten, panttauksen tahi esinetalletuksen tai lainan vuoksi, nämäkin tulisi saada pesähallinnon haltuun. Haltuun saaminen voi vaatia neuvotteluja ja korvaussuorituksia sopimusten purkamiseksi tai pantin velan maksamista. (Välimäki 1999, 32.)

8.7 Muita pesänselvitykseen kuuluvia tehtäviä

Jos pesän osakkaina on alaikäisiä tai henkilö, joka ei itse pysty taloudellisia asioitaan hoitamaan, hänelle on haettava edunvalvoja. Hakemus on tehtävä maistraattiin kirjallisena. Hakemuksessa on yksilöitävä päämies, edunvalvoja ja oikeustoimi, johon edunvalvontaa haetaan. Hakemuksessa on myös perusteltava asia, miten oikeustoimi on päämiehen edun mukainen. Ensikädessä edunvalvontahakemuksen tekee henkilö itse, henkilön vanhempi (jos osakas on alaikäinen) tai muu sukulainen. (Maistraatti.)

Jollei henkilö itse ymmärrä edunvalvojan merkitystä, maistraatti ei voi hänelle edunvalvojaa määrätä, vaan silloin käräjäoikeus määrää edunvalvojan. Hake-
muksen voi tehdä myös pesänselvittäjä/pesänjakaja, mutta vain siinä tapauk-
sessa, jossa haetaan edunvalvontaa poissa olevalle henkilölle tai tulevalle
omistajalle. (Välimäki 1999, 33.)

Usein pesänselvittäjä määrätään vasta perunkirjoituksen toimittamisen jälkeen,
mutta jos tämä on toimittamatta, pesänselvittäjä on velvollinen huolehtimaan
toimituksesta (PK 20:2.1). Pesänselvittäjä ei kuitenkaan voi toimia perunkirjoi-
tuksen uskottuna miehenä, koska hän on toimittamisvelvollinen (usein myös
pesänilmoittaja). Mikäli pesään ilmesty uusia varoja tai velkoja, selvittäjän on
luonnollisesti toimitettava myös täydennysperunkirjoitus, joka on toimitettava
kuuden kuukauden kuluttua, siitä kun uudet varat/velat ilmaantuivat (PK 20:10;
Välimäki 1999, 34.)

Pesänselvitykseen eivät sen sijaan kuulu sellaiset toimet, jotka hyödyttävät vain
joitakin yksittäisiä osakkaita. Selvitykseen eivät siten kuulu vaikkapa testament-
tikanteet, lakiosatäydennykset, ennakkoperintö ja lakiosaselvitykset tai rikosasi-
at. (Välimäki 1999, 34 – 40.)

8.8 Tilitykset

Silloin, kun joku toinen hoitaa toisen taloudellisia asioita ja omaisuutta, hän on
velvollinen määrävälein tai viimeistään tehtävän päättyessä tilittämään kirjalli-
sesti tekemisensä. Tilityksen tulisi olla niin selkeälukuinen, että maallikkokin sen
voi ymmärtää. Kauppakaaren 18 luvussa on säännelty toimeksisaajan tilivelvol-
lisuutta, jota voidaan pitää kuolinpesän hoitajan perusnormistona. (KK:18; Väli-
mäki 1999, 50.)

Tilityksellä on kaksi tarkoitusta. Ensimmäiseksi osakkaat arvioivat tilityksen pe-
rusteella sitä, miten selvittäjä on asioita hoitanut eli onko selvittäjä toiminut lain
mukaan tai onko hän jopa vahingonkorvausvastuussa. Toiseksi tilityksen tulisi
kertoa luotettavasti jaettavat varat, jolloin tilitys toimii perinnönjaon perustana.
(Välimäki 1999, 50 – 51.)

Tilityksessä tulisi olla kaksi osaa, hallintoa koskeva toimintakertomus ja luettelo olemassa olevista, jaettavista varoista. Toimintakertomuksessa selvittäjän tulee kertoa, mitä hän on tehnyt:

- miten juokseva hallinto on hoidettu
- miten pesän varoja on hallittu
- miten pesän sopimukset on hoidettu, kuinka pesän velat on selvitetty ja maksettu
- miten legaatit on täytetty ja
- miten hän on selvittänyt pesän varat (Välimäki 1999, 51).

Tilityksen tulee koskea kaikkea pesän omaisuutta, niin saatavia, irtaimistoa, kiinteistöjä kuin pesän velkojakin. (Välimäki 1999, 51).

Omaisuuksien hallinnasta kannattaisi tehdä tilit omaisuusryhmittäin (asunto-osakkeet, kiinteistöt ja rahavarat). Aluksi kerrotaan alkutilanne, ja sitä seuraisi kronologinen kertomus toimenpiteistä. Jos selvittäjä on myynyt omaisuutta, hänen tulee kertoa, miten myynti toimitettiin, miten päädyttiin kauppahintaan ja miten hän varautui mahdolliseen luovutusvoiton verotukseen. Mikäli hallintotoimenpiteet ovat johtaneet oikeudenkäyntiin, tästä on myös annettava selvitys. (Välimäki 1999, 51.)

Rahavarojen käytöstä tulisi antaa tilinpäätöstyypinen tilitys, hallinnon alkamisesta lopputilitykseen saakka. Jos velkoja on maksettu eräpäivän jälkeen, tilityksessä on kerrottava siihen syy. Mikäli selvityksessä on jätetty jonkin asian suhteen kysymys avoimeksi, sen peruste olisi selvitettävä tilityksessä. (Välimäki 1999, 51.)

Annettavia tilejä on kaksi: jakotili ja päätöstili. Jakotili on nimensä mukaisesti tili, joka lain mukaan (PK 19) annetaan silloin, kun selvittäjä on saanut selvityksensä valmiiksi ja jako voidaan toimittaa. Selvittäjän työ ei kuitenkaan pääty tähän tiliin, vaan työ jatkuu hallinnon hoitamisella ja omaisuuden hallussapidolla aina siihen saakka, kun jako on tullut lainvoimaiseksi ja omaisuus luovutettu osakkaille. Jakotilin jälkeisistä omaisuuden hallinnan ja juoksevan hallinnon

toimista ja pesän lopettamiseen kuuluvaa tiliä kutsutaan päätöstiliksi, joka nojautuu KK 18 luvun yleisiin säännöksiin. (Välimäki 1999, 52; PK 19:16.1.)

Tilien antamisvelvollisuus perustuu siis lakiin, jos selvittäjä kuitenkin laiminlyö tilien antamisen, hänet voidaan velvoittaa siihen tuomioistuimen päätöksellä. Tilien antamisen oikeusvaikutus voisi olla vaikkapa seuraavanlainen: tilinsaaja haluaa nostaa selvittäjää vastaan hallinnon hoitamiseen perustuvan vahingonkorvauskanteen. Kanne on pantava vireille vuoden kuluessa tilin antamisesta (KK 18:9). Määräaika koskee vain sellaisia seikkoja, jotka koskevat tilityksessä ilmitulleita virheitä ja vain niitä tahoja, joille tili on annettu. (Välimäki 1999, 53.)

Jollei selvittäjä ole antanut tilejä lainkaan eikä asia selvene hänen kertomuksestaan, vahingonkorvauskanteen vanhentumisaika on 10 vuotta. Kymmenen vuoden vanhentumisaika koskee myös velkojia, jotka eivät ole saaneet selvittäjältä tiliä. (Välimäki 1999, 53.)

Selvittäjän vastuu on siis tuottamusvastuuta, ja hänen vastuunsa koskee kaikkia vahinkoja. Selvittäjä vastaa myös puhtaasta varallisuusvahingosta, eikä häneen sovelleta vahingonkorvauslakia, vaan vahingonkorvausvelvollisuuden materiaallinen sisältö ja korvauksen sovittelu määräytyy PK 19:19:n nojalla. (Välimäki 1999, 54; PK19.)

9 OSITUS

Pesän selvityksen jälkeen puolisoiden omaisuus jaetaan osiin eli toimitetaan ositus, joka suoritetaan siis vaatimuksesta. Ositusta voi vaatia joko leski tai perillinen. Naimisissa olleen perittävän omaisuus selvitetään osituksella, jolloin saadaan selville lesken ja perillisten osa omaisuudesta eli ositus on lesken kanalta avio-oikeuden toteensaattamista. Omaisuuden osituksessa laaditaan ensin omaisuusluettelo hintalaskelmineen (osituslaskelma). Luettelo tehdään erikseen kummankin puolison varoista ja veloista. (Savolainen, Suojanen & Vanhanen, 2008, 386 – 390; Norri 1994, 25, 314.)

Luettelosta saadaan siis selville perittävän avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö ja lesken omaisuus. Laskelman jälkeen omaisuudet tasoitetaan yhtä suuriksi osiksi tasinkoa antamalla. (Aarnio & Kangas 1999, 523; Norri 1994, 314.)

Tästä omaisuuden jaosta on laadittava kirjallinen osituskirja. Osituskirjan allekirjoittavat jaon osapuolet (leski ja perilliset), lisäksi täytyy olla kaksi esteetöntä todistajaa. Jos pesässä on virallishallinto tai jos jonkun osakkaan osuus pesästä on ulosmitattu, osituskirjan allekirjoittaa pesänjakaja, jolloin hän myös suorittaa osituksen. Osituskirja on toimitettava maistraattiin ja sen antamisesta ja antopäivästä kuulutetaan virallisessa lehdessä. (Savolainen ym. 2008, 386 – 390.)

Kaikki avio-oikeuden alainen omaisuus jaetaan osituksessa tasan. Leski saa omaisuudesta puolet ja perilliset yhteensä toisen puolen. Omaisuus jaetaan puoliksi vain siinä tapauksessa, että leskellä on vähemmän omaisuutta kun perittävällä. (Perunkirjoitus.)

Jos leskellä taasen on enemmän omaisuutta, on hänellä aina oikeus myös pitää omaisuutensa eli tasinkoa ei tarvitse antaa perillisille. Tämän oikeuden käytöstä lesken on kuitenkin ilmoitettava viimeistään osituksessa. (Aarnio & Kangas 1999, 523.)

Leski on siis pesän osakkaana ositukseen asti, jollei puolisoilla ollut avioehto, joka voi sulkea avio-oikeuden täysin. Ositus on tehtävä ennen perinnönjakoa, koska ennen sitä ei tiedetä perillisten osuutta pesästä. (Perunkirjoitus.)

Osituksen sovittelu

Jos osituksen toinen osapuoli saisi osituksessa perusteetonta etua tai ositus on muutoin kohtuuton, voidaan ositusta sovittella. Sovittelussa otetaan huomioon avioliiton kesto aika, puolisoitten yhteisen talouden hoito ja omaisuuden kartuttamiseen osallistuminen. (Laki24; AL 103b.)

Ositusta voidaan sovittella niin, että puolisoilla ei olekaan avio-oikeutta tiettyyn osaan toisen omaisuudesta tai avio-oikeutta rajoitetaan. Sovittelussa voidaan jättää jokin omaisuus osittain tai kokonaan osituksen ulkopuolelle. Sovittelun

omaisuutena voisi olla ainakin avioliiton aikana perintönä, lahjana tai testamentin nojalla saatu omaisuus. Ennen avioliittoa hankittu omaisuus voi tulla sovitteluun, jos avioehto on tehty harkitsemattomasti. Sovittelussa voidaan myöntää avio-oikeus myös sellaiseen omaisuuteen, jossa sitä muutoin ei olisi. Osituksen sovitteluvaatimuksen voi tehdä ositustoimituksessa tai siitä voi jälkikäteen tehdä sovittelukanteen kärjäoikeuteen kuuden kuukauden kuluessa osituksesta. (Laki24; AL 103b.)

Pesänjakajan tekemää ositusta voi moittia kärjäoikeudessa kuuden kuukauden kuluessa osituksesta. Ositusta ei luonnollisesti voi moittia jos osituskirjassa on allekirjoitettu myös lauseke, etteivät osakkaat tule moittimaan ositusta. (Savolainen ym. 2008, 390.)

10 PERINNÖNJAKO

Perinnönjaosta säädetään perintökaaren 23 luvussa seuraavasti. Perinnönjako on toimitus, jossa pesän osakkaiden oikeudet saatetaan toteen. Perinnönjaosta on annettu seuraavat säännöt:

Laki kehottaa osakkaita aina pyrkimään jakamaan perintö sopimuksella. Sopimista ei ole sallittu, mikäli joku osakkaista on alaikäinen tai holhouksessa tai jonkun osakkaan osuus pesästä on ulosmitattu. Tällöin tuomioistuimelta on haettava pesänjakajaa (ja edunvalvojaa maistraatista), joka toimittaa jaon. (Norri 1994, 317 - 319.)

Pesänjakajan on toimitettava jako niin, että kullekin osakkaalle annetaan osa kaikenlaatuisesta omaisuudesta ja tätä kutsutaan tasajaon periaatteeksi. Omaisuutta ei kuitenkaan tule jakaa niin, että kaikki omaisuus jaetaan kaikkien osakkaiden kesken, vaan siten, ettei pirstomalla aiheuteta taloudellista vahinkoa. Jos omaisuus on jaettavissa määräosiin, jako on tehtävä niin. (Norri 1994, 317 - 319.)

Jos pesän ainoa omaisuus on senlaatuista, että sitä ei voida jakaa, eikä kukaan osakkaista halua lunastaa muita osakkaita pois, tulisi omaisuus myydä ja siitä saadut rahat jakaa osakkaiden kesken. Pesänjakajan on kuitenkin pyydettävä tuomioistuimelta myyntilupa. Lupa myönnetään käytännössä vain, mikäli jako määräosiin ei ole mahdollinen. (Norri 1994, 317 - 319.)

10.1 Yhteisen omaisuuden jako

Usein puolisoilla on yhteistä omaisuutta, esimerkiksi kesämökki, asunto-osake, metsäpalsta tai maatalousviljelmä. Tällainen yhteinen omaisuus voidaan jakaa kahdella tavalla; joko pöytäjakona tai reaalisenä jakona. (Norri 2010, 422.)

Pöytäjaossa omaisuus jaetaan murto-osiin, minkä jälkeen voidaan sopia vaikkapa niin, että leski saa puolet ja perilliset saa puolet asunto-osakekirjoista tai kesämökkikiinteistöstä. Pöytäjako ei ole varsinainen jako, vaan siinä ainoastaan vahvistetaan aikaisempi yhteisomistussuhde, jonka kumpikin taho voi merkityttää omistuksensa asunto-osakeyhtiön osakeluetteloon tai rekisteröidä omistuksensa maanmittaustoimistossa (aikaisemmin lainhuuto). (Norri 2010, 422.)

Reaalinen jako on mahdollista tehdä kolmella tavalla;

Jos omaisuus on jaettavissa oleva (esimerkiksi osakesijoitus tai metsäpalsta), se on jaettava niin, että leskelle tulee puolet ja perillisille puolet. Omaisuus voidaan jakaa myös vaihdon kaltaisella toimella siten, että leski saa yhden omaisuusesineen (kesämökki) ja perilliset toisen (asunto-osake), tässä tapauksessa, molempien osapuolten täytyy luonnollisesti luopua puoliosuudestaan ja mahdollinen hintaero tasoitetaan rahalla. (Norri 2010, 422 – 423.)

Jos omaisuutta ei voida sopivasti jakaa osiin ja tällaisia esineitä on useampia, jaetaan nekin niin, että leski saa toisen ja perilliset toisen puolen, mutta jos esineet eivät ole samanhintaisia, taseus voidaan tehdä perittävän tai lesken rahalla tai muilla varoilla. Tasaukseen avio-oikeuden ulkopuolisilla varoilla tai velkarakalla ei kummankaan pesän osapuolen tarvitse suostua. Jos yhteistä omaisuutta on vain yksi esine (kesämökki), esine on myytävä ja myynnistä saadut rahat jaettava. Jos taas yksi yhteinen esine on puolisoitten yhteisenä kotina käytetty

asunto-osake, lesken hallintaoikeus estää myynnin lesken elinaikana. (Norri 2010, 422 – 423.)

10.2 Tasinkojako

Jos leskellä on vähemmän omaisuutta, hän voi esittää tasinkovaateen. Myös tasinkoa on siis erikseen vaadittava. Tasinkovaateen perusteella omaisuuden omistus siirtyy sitten osituksessa. Tasinkojako tarkoittaa avio-oikeuden toteuttamista, josta on säädetty avioliittolaissa. Tasinkojako on lyhyesti sitä, että enemmän omistavalta puolisolta siirtyy vähemmän omistavalle puolisolle omaisuutta tai rahaa. (Norri 2010, 423.)

Käsittelen tässä kuitenkin vain lesken ja kuolleen puolison perillisten välistä tasinkojakoa, avioerotilanteessa on toiset säännöt. Tasinkojakoa ei kuitenkaan tapahdu, jos avio-oikeus on avioehdolla pois suljettu molemmin puolin. Samoin jos leskellä on enemmän omaisuutta, leski pitää omansa ja perilliset jakavat perittävän omaisuuden. (Norri 2010, 423.)

Nykyisen perintökaaren mukaan, mikäli rintaperillisiä ei ole, leski on perillinen. Jollei testamenttia ole, perittävän omaisuus lankeaa leskelle lain nojalla, eikä siis mitään ositusta tai jakoa tapahdu. Tämä sääntö on tullut voimaan 1.1.1966. (Norri 2010, 424.)

11 PESÄNJAKAJA

Pesänjakaja on siis virallishallinto, joka tekee pesässä kaikki päätökset yksin. Minkälainen henkilö tähän tehtävään on sovelias ja mitkä hänen pääasialliset tehtävät ovat, kerrotaan seuraavassa.

11.1 Kelpoisuusvaatimukset

Pesänjakajalle ei sinänsä ole kelpoisuusvaatimuksia, mutta useimmiten pesänjakajana toimivat kokeneet asianajajat (advokaatit), yleiset oikeusavustajat tai jotkin muut tehtävään soveltuvat henkilöt. Tällaisia muita henkilöitä voivat olla

vaikkapa pesänselvittäjä tai testamentin toimeenpanija. Pesänjakajan määrää käräjäoikeus osakkaan/osakkaiden hakemuksesta. Pesänjakajan on kirjallisesti suostuttava toimeen, mikäli ei itse tule oikeuteen. Pesänjakajaa haetaan perittävän kotipaikan alioikeudelta. Hakemukseen liitetään jäljennös perukirjasta. (Lakiopas.)

11.2 Tehtävät ja toimivalta

Pesänjakajan tehtäviä on lueteltu alla. Tehtäviä voi olla paljon muitakin, mutta tässä tärkeimmät

- kutsuu osakkaat jakotoimitustilaisuuteen
- selostaa osakkaille jakomenettelyn
- ratkaisee osakkaiden jäämistöoikeudelliset asemat
- luetteloi ja arvostaa pesän omaisuuden
- ratkaisee ennakkoperintö-, suosiolahja- ja lakiosakysymykset
- tulkitsee testamenttia ja siihen liittyviä sopimuksia
- tekee jakolaskelman sekä määrää jako-osuudet ja tasingon
- selvittää kiistatilanteet ja hakee neuvotteluratkaisuja
- allekirjoittaa yksin jakokirjan. (Asianajajat.)

Pesänjakajan toimivalta on yksinomaisen ja laaja, mutta hänen on toimittava puolueettomasti ja lain määräysten mukaan. Pesänjakajalla on oikeus myydä omaisuutta, jonka jaosta ei päästä sopimukseen. Hän ei kuitenkaan voi myydä sitä ilman tuomioistuimen myyntilupaa, jota hänen on erikseen haettava. Pesänjakajan tulisi myös ratkaista lesken vaatimusoikeus pitää asunto hallussaan. Pesänjakaja ratkaisee myös kysymyksen puolisoitten avio-oikeudesta toistensa omaisuuteen (avioehto tms. asiakirjojen perusteella.) (PK23.)

11.3 Pesänjakajan vastuu, jaon moiteaika ja pätemättömyys

Pesänjakaja on ensisijaisesti vastuussa pesän velkojille. Pesänjakajan on tehtävä myös toimistaan tiliä ainakin verottajalle. Pesänjakaja voi jakaa vain pesässä olevaa omaisuutta. (Norri 2010, 463.)

Sopimus- ja toimitusjakoa voi moittia joko sen väärän muodon tai sen sisällön vuoksi. Jakoa voi moittia myös sillä perusteella, että joku henkilö on siihen pakotettu, erehdytetty tai jakoon vetoaminen olisi henkilön kunnian vastaista tai arvotonta. Määräaika on kuusi kuukautta jakokirjan allekirjoittamisesta. Jakoa ei tietenkään voi moittia, jos jakokirjassa on allekirjoittanut lausekkeen, ettei tule jatkossa moittimaan jakoa. (Asianajajat.)

Tuomioistuin voi moitekanteen perusteella kumota pesänjakajan tekemän perinnönjaon joko osittain tai kokonaan. Tuomioistuin päättää tällaisissa tapauksissa sen, palautetaanko jako pesänjakajalle vai oikaiseeko se itse jakokirjan sisällön. (Laki24.)

Jos moitekanne hylätään, pesänjakajan toimittama pesänjako tulee lainvoimaiseksi heti (Laki24.)

11.4 Palkkio

Kaikki pesän osakkaat ovat yhteisvastuullisesti vastuussa pesänjakajan palkkion maksamisesta (Laki24.)

Mikään laki ei määrää pesänjakajan palkkiota, mutta perintökaari puhuu kohtuullisesta palkkiosta ja kulujen korvauksista. Suurimmalla osalla pesänjakajista on käytössä tuntiveloitus, ja keskimääräinen tuntiveloitus on 150 - 170 euron välillä. Kaikkiin tuntiveloituksiin ei sisälly arvonlisävero. Pesänjakajan palkkio voikin kokonaisuudessaan olla kaikkea 500 - 5000 euron väliltä. (Optula.)

11.5 Vahingonkorvausvelvollisuus

Pesänjakajista tehdään kyllä paljon kanteluja asianajajaliittoon, mutta harvoin (25 %) kantelut johtavat seuraamuksiin. Pesänjakajissa on myös epärehellisiä ja mikäli he jäävät kiinni, siitä seuraa ainakin rikosasia tuomioistuimeen ja erottaminen asianajajaliitosta. (Stenros.)

Perintökaari määrää pesänselvittäjän (myös pesänjakajan) toimimaan toimesaan noudattaen kaikkea huolellisuutta. Hänellä on korvausvastuu aiheuttamistaan vahingosta, jonka hän tahallaan tai huolimattomuuttaan pesälle aiheuttaa

tai sille, joka on pesänselvityksestä riippuvainen. Jos pesänselvittäjän huolimattomuus on lievä, voidaan korvausta alentaa tai hänet voidaan vapauttaa korvausvelvollisuudesta kokonaan, mikäli muut seikat sitä puoltavat. (PK 19:19.)

12 POHDINTA

Ristiriitaisinta puolisoiden keskinäisessä testamentissa oli mielestäni se, että vaikka testamentti olisikin olemassa, perilliset voivat yhteisellä päätöksellä jättää testamentin huomioimatta. (Salmi.) Tämä onkin osaltaan lisännyt kysymysteni määrää, kuten esimerkiksi, miten perittävän viimeinen tahto toteutetaan, jollei testamenttia oteta huomioon? Tai mikä on lesken asema, jos testamentissa se oli tarkoin määritetty? Onko perittävä sittenkään saanut määrätä omaisuudestaan, niin kuin halusi? Lesken aseman osalta laki tulee kyllä apuun, mutta en usko, että perittävän oikeus määrätä omaisuudestaan ainakaan kaikilta osiltaan toteutuu, jollei olemassa olevaa testamenttia oteta huomioon lainkaan

Avioehtoon ja asumissuojaan liittyneet kysymykset ratkaisin käsitykseni mukaan niin, että pelkkä avioehdon olemassa olo ei yksin vie leskeltä asumisoikeutta, eivät myöskään rintaperillisten jakovaateet, koska hänellä on lain suoma yhteisenä kotina käytetyn asunnon hallintaoikeus. Mutta jos pesä on hyvin velkainen, velkojien oikeudet saada saatavansa voi johtaa siihen, että lesken asunto voidaan joutua realisoimaan velkojen maksuksi.

Avopuolisoiden yhteistalouden päättämistä koskeva lakimuutos on vielä melko tuore laki, eikä ollut ehtinyt vaikuttaa mitenkään ennen haastattelua. Uskoisin, että lakimuutoksella kuitenkin voidaan helpottaa taloudellisesti avopuolisoa, joka on työllään tai rahallisesti auttanut kartuttamaan yhteistä omaisuutta. Edelleen hän avopuoliso ei voi periä kuollutta puolisoaan, mutta näillä perusteilla avopuolisolle voidaan myöntää pesästä avustusta tai elatusapua, mikä minun mielestäni on ihan kohtuullista.

Kuten jo aiemmin oli esillä, perillisten lakiosavaatimus ei käsittääkseni mene lesken asumisoikeuden edelle muulloin kun velkaisessa pesässä. Mutta silloinkaan ei ole kyse perillisten lakiosavaateesta, vaan velkojien oikeuksista.

Kaikessa mihin liittyy omaisuutta tai rahaa, voi esiintyä rikollisuutta. Pesän osakkaat voivat toimia rikollisella tavalla, pimittää tietoa tai ihan fyysisesti varastaa pesästä. Myös niin sanotuissa virallisissa tahoissa saattaa esiintyä epärehellisyyttä. Haastateltavan mukaan rikollisuutta kuitenkin esiintyy hyvin vähän tai ainakaan se ei tule viranomaisten tietoon, ja vielä harvemmin rikokset päätyvät tuomioistuimiin.

Uskoisin, että vaikka perintöriidat ovat usein ihan periaatekysymyksiä, niitä harvoin joudutaan ratkaisemaan tuomioistuimissa. Silti jokin perintöriita voi kalvaa jotakin sukua sukupolvelta toiselle. Jotta asiat voisivat koskaan ratketa, joutuu joku aina lopulta antamaan periksi tai ainakin suostumaan toisenlaiseen ratkaisuun eli kompromissiin. Kun asiat joudutaan ratkaisemaan jonkun toisen sanelemalla tavalla, syntyy harvoin tilannetta, että kaikki olisivat tyytyväisiä. Toki Suomessa osataan perinnöt jakaa myös sovussa, mutta että kaikki olisivat täysin tyytyväisiä jakoon, tuskin tapahtuu yhdessäkään pesässä.

Aloittaessani tätä opinnäytetyötäni en todellakaan tiennyt miten vaikeaan aiheeseen ryhdyin. Matkan varrella on kuitenkin oppinut erittäin paljon. Tuntuu oudolta, että kuolinpesän osakkaat saavat riidan aikaiseksi meidän muiden silmään täysin mitättömästä asiasta. Riitaa selittävät syyt löytyvätkin monessa tapauksessa jo henkilöiden lapsuudessa tapahtuneista väärinkohteluista, sisarkateuksista, siellä koetuista kaltoinkohteluista tai jopa traumoista. Halutaan kostaa vaikkapa äidille lapsuuden ajan pahat sanat tai kurittamiset. Kun joudutaan perintöasioiden äärelle, perheen pitkä historia ja tunnesiteet monesti voimistuvat. Sisarkateus saattaa nousta pintaan, ja se aiheuttaa voimakkaita tunnepatoutumia, jotka johtavat äärimmäisyyksiin ja ylilyönteihin.

Pesänjakajien mukaan perillisten puoliset ovat vaarallisimpia riidankylväjiä, koska heillä ei ole perittävään tunnesidettä, mikä taas johtaa siihen, että raha on ainoa arvonnittari.

Miten monen kohdalla onkaan raha, ahneus, kateus ja kiusanteko sumentanut mielen, ja näiden rinnalla sukulaisuussuhteet ovat menettäneet merkityksensä. Kaiken lisäksi näissä asioissa riidellään omaisuudesta, jonka kartuttamiseen ei kukaan heistä ole osallistunut, vaan sen ovat tehneet edesmenneet.

Kun asiat pitkittyvät, niin ne mutkistuvat, ja lopulta voikin käydä niin, että perintöriidat periytyvät. Uusperheiden myötä asiat vaikenevat entisestään ja riitelijätkin lisääntyvät.

Suomalaisilla alkaa olla näinä päivinä omaisuutta myös ulkomailla. Ei ole ollenkaan tavatonta, että vanhempi tai jo keski-ikäinenkin pariskunta omistaa ”kesä mökin” tai lomaosakkeen vaikkapa Espanjassa tai nykyään niin suosituksa Thaimaassa. Lomaosakkeen omistajat asuvat siis osan vuotta ulkomailla. Eri maissa on erilainen lainsäädäntö, ja kun omistetaan omaisuutta useassa maassa, Euroopan Unioni tekee kovasti työtä, jotta saataisiin ainakin perintölainsäädännöt yhtenäistettyä.

Mielestäni Suomen lainsäädäntö on raskas ja tietyltä osiltaan epäonnistunut, koska perintöriidat tosiaan voivat kestää vuosikausia. Kaiken tämän riitelyn ajan saattaa hyvin mittavakin omaisuus seistä jossakin varastossa hyödyttämättä ketään omistajista. Lopulta sen hyödyn voivat saada vain asianajajat, kun omaisuus joudutaan myymään, jotta heidän palkkionsa ja mahdolliset oikeudenkäyntikulut saadaan maksetuksi.

Kaikesta tästä viisastuneena aion itse tehdä oman testamenttini hyvissä ajoin. Testamentti tulee olemaan melko yksityiskohtainen, ettei mikään jää kenellekään epäselväksi tai jonkun toisen tulkinnan varaan. Tällä yritän estää ensiksi tulevat perintöriidat ja toiseksi sen, ettei kukaan ulkopuolinen tule määräämään tai määrittelemään itselleni tärkeistä asioista tai omaisuudestani. Lisäksi testamenttiini tulee lauseke, joka sulkee pois rintaperillisen puolison oikeuden perintöön tai omaisuuteeni.

Jos kaikki muutkin suomalaiset ymmärtäisivät tämän, meillä ei kohta enää rasi-tettaisi tuomioistuimiamme tällaisilla asioilla ja jokaisen perittävän viimeistä tah-toa varmasti noudatettaisiin.

Testamenttihan ei ole kuolemanjulistus, vaan sitä voi ja pitääkin päivittää aina elämäntilanteen muuttuessa.

KAAVAT

Kaava 1. Suhteellisen perintöosuuden laskentakaava, s. 30

Kaava 2. Suhteellisen lakiosan suuruuden laskentakaava, s. 31

Kaava 3. Lakiosajäämistön (reaalijäämistö) laskentakaava, s. 32

LÄHTEET

Aarnio, A. & Kangas, U. Suomen jäämistöoikeus I, 1999, 4. uudistettu laitos 2000, Helsinki: Kauppakaari Oyj, Lakimiesliiton kustannus.

Aarnio, A. & Kangas, U., Suomen jäämistöoikeus II, Testamenttioikeus, 2008, Helsinki: Kauppakaari Oyj, Lakimiesliiton kustannus.

Aarno, A., Kangas, U. & Puronen, P., Perunkirjoitusopas, viides, uudistettu painos, 1997, Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Biomedicum Helsinki-säätiö

<http://www.biomedicum.fi/index.php?page=242&lang=1> (luettu 6.7.2011.)

Eduskunta, lakialoitteet 8.2.2012 (2/2012)

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vex4000.sh?\\${APPL}=veps7099&\\${BASE}=veps7099&\\${THWIDS}=0.30/1329134070_458479&\\${TRIPSHOW}=html=vex/vex5000+form=vex5000&\\${THWURLSAVE}=30/1329134070_458479&\\${savehtml}=/thwfakta/vpasia/vex/vex.htm](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vex4000.sh?${APPL}=veps7099&${BASE}=veps7099&${THWIDS}=0.30/1329134070_458479&${TRIPSHOW}=html=vex/vex5000+form=vex5000&${THWURLSAVE}=30/1329134070_458479&${savehtml}=/thwfakta/vpasia/vex/vex.htm)

Finlex 2011

<http://www.finlex.fi> (luettu 18.4.2011, 27.6.2011, 6.7.2011 9.8.2011.)

Korpela, J., 2008. Tampereen teknillinen yliopisto. Datateknikka ja viestintä. Pienehkö sivistyssanakirja

<http://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/index.html> (luettu 18.4.2011.)

Lohi, T. & Välimäki, P., Pesänselvityksen ongelmakohtia, 1999, Hämeenlinna: Karisto Oy.

Maanmittauslaitos

<http://www.maanmittauslaitos.fi/node/5906> (luettu 15.2.2011)

Maistraatti

<http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/holhoustoimi/Edunvalvonnan-tarve-ja-sen-jarjestaminen> (luettu 9.8.2011.)

Norri, M., Perintö ja testamentti, 1994; Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Norri, M. Perintö ja testamentti, 2010, Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy

Optula

<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlappty-pe=BlobServer&SSURlcontainer=Default&SSURlsession=false&blobkey=id&blobheaderva-lue1=inline:%20filename=uutxlqppo2twp9q.pdf&SSURlsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1212930570147&blobheadername1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf> (luettu 18.12.2011.)

Perunkirjoitus

<http://www.perunkirjoitus.fi/> (luettu 18.4.2011, 26.8.2011.)

Salonen, V. 2012. Ethesis.helsinki.fi.

<http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/oik/yksit/pg/salonen/luku4.html>(luettu 18.4.2011)

Salmi, J. 2011. Varatuomari. Asianajotoimisto Lasse Salmi. 15.9.2011. Henkilökohtainen tiedonanto.

Savolainen, H., Suojanen, K. & Vanhanen, P., Opi oikeutta, Tradenomin käsikirja 2008, Helsinki: KS-Kustannus Oy (Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.)

Stenros, N. TV1. Perintö, rahan ja rakkauden jako, pesänjakajien kertomaa. Haastateltavina: advokaatti Salme Sandström, asianajaja Markku Hiekkala ja siviilioikeuden professori Urpo Kangas (ohjelma esitetty 7.11.2011.)

Suomen Asianajajaliitto

http://www.asianajajat.fi/asianajotoiminta/tarvitsetko_asianajajan/perintooikeus/perinnonjako (luettu 18.12.2011, 21.2.2012.)

Suomen laki suomeksi

<http://www.laki24.fi/pepe-perinnonjako-pesanjakajanpalkkio.html>
<http://www.laki24.fi/pepe-perinnonjako-sopimusjako.html>(luettu 18.12.2011, 21.2.2012.)

Suomen lakiopas

<http://www.lakiopas.com/lakitietoa/perinnonjako/> (luettu 6.12.2011.)
<http://www.lakiopas.com/lakitietoa/testamentti/sisalto/> (luettu 6.12.2011.)

Suonio Pertti Asianajotoimisto

<http://www.suonio.com/> (luettu 14.8.2011.)

Testamentti

<http://www.testamentti.fi/index.php?sivu=1> (luettu 18.4.2011.)

Uutisvuoksi-lehti, STT, Oras Tynkkysen lakialoite tasa-arvoisemmasta avioliitosta, 29.9.2011.

Välimäki, P., Pesänselvityksen ongelmakohtia, 1999, Hämeenlinna: Karisto Oy.

Ylisuvanto, J., Nordius-lehti,

http://www.nordius.fi/index.php?pg_id=10&alaid=28&page_id=220(luettu 27.10.2011.)

LAINSÄÄDÄNTÖ

Avoliittolaki (AL 103 a, b) 13.6.1929 (234/1929.)

Eduskunta.fi, lakialoitteet 8.2.2012 (2/2012)

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vex4000.sh?\\${APPL}=veps7099&\\${BASE}=veps7099&\\${THWIDS}=0.30/1329134070_458479&\\${TRIPSHOW}=html=vex/vex5000+form=vex5000&\\${THWURLSAVE}=30/1329134070_458479&\\${savehtml}=/thwfakta/vpasia/vex/vex.htm](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/vex4000.sh?${APPL}=veps7099&${BASE}=veps7099&${THWIDS}=0.30/1329134070_458479&${TRIPSHOW}=html=vex/vex5000+form=vex5000&${THWURLSAVE}=30/1329134070_458479&${savehtml}=/thwfakta/vpasia/vex/vex.htm) (luettu 8.2.2012)

Finlex 2011

<http://www.finlex.fi> (luettu 18.4.2011, 27.6.2011, 6.7.2011 9.8.2011.)

Kauppakaari (KK 18) 31.12.1734 (3/1734)

Korkeimman Oikeuden tuomiot (KKO) 1982-II-74, 1998:114

Laki avopuolisoiden yhteistalouden purkamisesta 1.4.2011 (26/2011.)

Laki perintökaaren 8 luvun 2 ja 8 §:n muuttamisesta 1.4.2011 (27/2011.)

Perintökaari (PK 3,6,7,8,12,17,18 19,20,23) 5.2.1965 (40/1965.)

ASIAANTUNTIJAN HAASTATTELUN KYSYMYKSET

1. Missä tapauksissa puolisoiden keskinäistä testamenttia ei oteta huomioon lainkaan?
2. Jos puolisoilla on avioehto (eikä leski siis ole pesän osakas) tai perittävä on tehnyt testamentin jonkun muun kuin lesken hyväksi, onko leskellä silti asumissuoja?
3. Jollei perunkirjaan merkitä selvitystä siitä, käyttääkö leski lakimääräistä oikeutta hallita jäämistöä, menettääkö leski oikeutensa?
4. Missä tapauksissa perillisten lakiosavaatimus menee lesken asumissuojan edelle niin, että omaisuutta (lähinnä puolisoiden yhteinen koti) on realisoitava?
5. Missä tapauksissa leski joutuu suorittamaan asumisestaan korvausta kuolinpesälle?
6. Esiintyykö perintöasioissa kuinka paljon rikollisuutta? (Esimerkiksi petoksia, omaisuuden pimitystä tai jopa ryöstöjä)?
7. Helpottaako avopuolisoiden lakimuutos avolesken asemaa ilman puolisoiden keskinäistä testamenttia?
8. Onko mainittu lakimuutos jo näkynyt käytännössä?
9. Mitkä perintöasiat työllistävät asianajajia eniten Etelä-Karjalassa?
10. Mitkä ovat käytännössä ne tapaukset tai kriteerit, joilla rintaperillinen voidaan jättää ilman perintöä tai jopa ilman lakiosaansa?
11. Miten menetellään silloin, jos pesän joku osakas ei ole yhteistyöhaluinen? Onko silloin mahdollista viedä pesän asioita eteenpäin? Jos on, miten?
12. Onko perunkirjan toimittamatta jättämisestä olemassa jokin sanktio? Vai onko osakkaiden velkavastuu ja perintöveron korotus ns. sanktio?
13. Mitkä voisivat olla konkreettisia syitä tehdä perillinen perinnöttömäksi?
14. Jos pesä on hyvin velkainen ja puolisoiden yhteisenä kotina käyttämä asunto on myytävä, onko leskellä mitään oikeusturvaa? Saako hän esimerkiksi avustusta pesästä asunnon hankintaan tms.?
15. Onko pesänjakajalla olemassa määräaikaa, jolloin pesä tulee olla selvitettyä ja jaettuna?

16. Jos pesänjakaja viivyttelee tarpeettomasti pesän asioiden selvittelyssä, saako hän siitä sanktion? Jos saa, niin minkälaisen?